

Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

1821 — 1826*

ΥΠΟ

ΣΠΥΡΟΥ ΑΘ. ΚΑΝΙΝΙΑ

Ἀντεισαγγελέως Ἀρείου Πάγου

I

Τὸ Μεσολόγγι τιμοῦμε ὡς κοιτίδα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας. Ἀλλὰ τὴν ἱερὴ αὐτὴ πόλη μπορεῖ νὰ θεωρήσουμε καὶ ὡς κοιτίδα τῆς Ἑλληνικῆς Δικαιοσύνης.

Ὁρισμένα ἱστορικὰ στοιχεῖα τεκμηριώνουν τὴν «παρουσία» τῆς Δικαιοσύνης στὸ Μεσολόγγι ἀπὸ τὸ πρῶτο ἔτος τῆς Ἐθνεγερσίας ἕως καὶ τὴν Ἑξοδο. Συγκεκριμένως : Τὸ σπουδαῖο αἶτημα γιὰ τὴν ὁργάνωση τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας ἐκεῖ πρωτοδιακηρύχθηκε. Δικαστήρια διαφόρων δικαιοδοσιῶν ἐκεῖ ἰδρύθηκαν καὶ λειτουργήσαν. Εἰδικὸ δικονομικὸ καὶ ὁδηγητικὸ γιὰ τὶς δικαστικὲς κρισολογίες νομοθέτημα ἐκεῖ θεσπίστηκε. Νομικὰ βιβλία ἐκεῖ ἐκδόθηκαν καὶ νομικὲς διατριβὲς ἐκεῖ δημοσιεύθηκαν. Καὶ — ὅπως θὰ μνημονευθεῖ στὸν ἐπίλογο — δοξάσθηκεν ἡ Δικαιοσύνη στὸ Μεσολόγγι.

II

Ἡ ἐπανάσταση στὸ Μεσολόγγι κηρύχθηκε τὸν Μάιο τοῦ 1821. Οἱ Ἕλληνες κατέλαβαν τὸ διοικητήριον τῆς πόλεως καὶ — ὅπως ἱστορεῖ ὁ Σπυρίδων Τρικούπης —

* Μὲ τὸ θέμα αὐτὸ μίλησα σὲ συγκέντρωση τοῦ Συλλόγου τῶν συμπολιτῶν μου Μεσολογγιτῶν τὴν 7 Ἀπριλίου 1983 στὴν Αἴθουσα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν. Τὸ κείμενο τῆς ὁμιλίας ἐκείνης παρουσιάζεται ἤδη ἐπαυξημένο καὶ τεκμηριωμένο μὲ βιβλιογραφικὲς παραπομπὲς καὶ σημειώσεις. Καὶ ἐμπλουτισμένο μὲ φωτοτυπίες παλαιῶν ἐγγράφων, ἐντύπων καὶ σφραγίδων. Ὡς θεωρηθεῖ ὡς μικρὴ συμβολὴ στὴν ἔρευνα τῆς πολυτίμητης Ἱστορίας τοῦ Μεσολογγίου.

«άνεστήλωσαν τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν, χαίροντες καὶ ἀλλαλάζοντες...»¹. Οἱ Τοῦρκοι ἔφυγαν πρὸς βορρᾶν, σὲ ἄλλους τόπους συγκεντρώσεως τῶν στρατιωτικῶν τους δυνάμεων. Ἡ ἀπομάκρυνση τῶν κατακτητῶν δὲν ἐσήμανε τὴν αὐτόματη ἀποκατάσταση τῆς εὐταξίας στὴν ἐλευθερουμένη χώρα. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ καὶ τὰ «ἄρματο-λίκια» τῆς περιοχῆς ἐξακολούθησαν τοὺς ἀνταγωνισμούς τους. Μετὰ δύο μῆνες ἦλθε στὸ Μεσολόγγι ἀπὸ τὴν Εὐρώπη ὁ Ἀλέξ. Μαυροκορδάτος. Ἐφερε μαζὺ του χρήματα καὶ τυπογραφεῖο. Καὶ τὸν συνόδευαν νέοι Ἕλληνες σπουδασταὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ². Λίγο ἀργότερα διαπιστώθηκε ἡ ἀνάγκη κάποιας διοικητικῆς - πολιτικῆς τακτοποιήσεως τῶν ἐλευθερουμένων περιοχῶν. Γιὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν συγκροτεῖται τὴν 4 Νοεμβρίου 1821 στὸ Μεσολόγγι ἡ *Συνέλευσις τῆς Δυτ. Χ. Ἑλλάδος*, ποὺ θεωρεῖται ὡς ἓνα σημαντικὸ πολιτικὸ γεγονὸς τοῦ πρώτου ἔτους τῆς Ἐθνεγερσίας. Ὅπως τότε γράφηκε, ὁ ἐρχομὸς τῆς Ἐλευθερίας «... εἶχε καὶ ἄφευκτον ἐπόμενον τὴν ἀναρχίαν· κακὸν τοσοῦτον φοβερώτερον, ὅσον ὁ πολυχρόνιος βαρβαρικὸς ζυγὸς εἶχε βλάψει τὴν ἠθικὴν κατάστασιν τῶν Ἑλλήνων»³.

Συνῆλθαν τριάντα ἀντιπρόσωποι (πληρεξούσιοι) ἀπὸ τὶς περιοχὲς Βραχωρίου, Βλοχοῦ, Ζυγοῦ, Ξηρομέρου, Σουλίου, Ἀποκούρου, Μεσολογγίου καὶ Ἀνατολικοῦ (Αἰτωλικοῦ) μὲ πρόεδρο τὸν Μαυροκορδάτο. Ἡ Συνέλευση ψήφισε τὸν *Ὁργανισμὸν Δυτ. Χ. Ἑλλάδος*, εἶδος προσωρινοῦ Συντάγματος μὲ τὸ ὁποῖο προβλέφθηκεν ἡ σύσταση τῆς Γερουσίας, ὡς κυβερνητικοῦ ὄργανου, ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν περιοχῶν, ποὺ εἶχαν προσέλθει στὸ Μεσολόγγι. Στὰ «χρέη καὶ δικαιώματα» τῆς Γερουσίας ἀνῆκεν ὁ διορισμὸς «εἰς κοινὰ ὑπουργήματα ἀνθρώπων τιμίῳ χαρακτῆρος...» καὶ ἡ φροντίδα ὅλων τῶν κοινῶν ὑποθέσεων «πάσης τῆς ἐλευθέρας καὶ ἐλευθερωθησομένης Δ.Χ. Ἑλλάδος». Στὸν Ὁργανισμὸ αὐτὸν διατυπώθηκε καὶ τὸ σπουδαῖο αἶτημα γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς Δικαιοσύνης: «Μέχρι τοῦ τακτικοῦ διοργανισμοῦ τῶν Κριτηρίων ἡ Γερουσία διορίζει προσωρινῶς τοὺς θεω-

1. Γιὰ τὴν ἐξάπλωση τῆς Ἐπαναστάσεως στὴν Δυτικὴ Ἑλλάδα, βλ. «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους» (Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν), τόμ. IB', σελ. 112 ἐπ. Ἐπίσης Σπυρ. Τρικοῦπη, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, κεφ. IZ', Χρ. Εὐαγγελάτου, Ἱστορία τοῦ Μεσολογγίου, 1959, σελ. 63 ἐπ. Ὁ Ἀπ. Βακαλόπουλος (Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμ. Ε', 1980, σελ. 418 ἐπ.) κάμνει ἐνδιαφέρουσα ἀνατομία τῆς Ρουμελιώτικης κοινωνίας, ιδίως τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς, γιὰ νὰ ἐξηγήσει τὸ κάπως ἀργοπορημένο τῆς Ἐπαναστάσεως στά μέρη αὐτά.

2. Τὴν ἀφιξὴ τοῦ Μαυροκορδάτου μὲ τὸ «ἐπιτελεῖον» του στὸ Μεσολόγγι ἐξιστορεῖ διὰ μακρῶν ὁ Διον. Κόκκινος, Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, τόμ. 3, σελ. 84 ἐπ.

3. Ἐτσι ἐκφράστηκε ὁ Ν. Λουριώτης «γραμματούσας» στὴν Συνέλευση τοῦ Μεσολογγίου, ὅπως ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Α. Μάμουκα, Τὰ κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Α', 1839, σελ. 21.

ρητάς τῶν ἐγκληματικῶν καὶ πολιτικῶν διαφορῶν... Διὰ τὰ ἐκτελῶνται τακτικῶς αἱ κρισολογίαι, τόσον πολιτικαὶ ὅσον καὶ ἐγκληματικά, ἡ Γερουσία θέλει ἐκδόσει μίαν προσωρινὴν Διάταξιν, ἥτις θέλει ἔχει τὸ κῦρος μέχρι τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τακτικῶν Κριτηρίων...». Εἶναι ἀμφίβολο, ἂν πράγματι ἐκδόθηκε ἡ προσωρινὴ αὕτῃ Διάταξις. Μὲ τὸν Ὁργανισμὸ ἀναγνωρίσθηκε στὴν Γερουσία καὶ δικαστικὴ δικαιοδοσία : «... νὰ κρίνει τὰ ἐγκλήματα τῶν ἐπιβουλῶν ἐναντίον τῆς πατρίδος».

Τὴν βασικὴ δικαστικὴ δικαιοδοσία διατήρησαν οἱ Προεστῶτες κάθε κοινότητος καὶ χωριοῦ, τοὺς ὁποίους θὰ ἐξέλεγαν «οἱ γέροντες καὶ ἐν ὑπολήψει κάτοικοι». Στούς Προεστῶτες ἀνατέθηκε καὶ «ὁ συμβιβασμὸς τῶν ἐμπιπτουσῶν διαφορῶν καὶ κρίσεων...».

Πρέπει νὰ μνημονευθεῖ ὅτι, πρὸ τῆς Συνελεύσεως τοῦ Μεσολογγίου, εἶχαν συγκροτηθεῖ στὴν Πελοπόννησο ἀφενὸς ἡ Συνέλευσις τῆς Καλαμάτας, ὅπου ἀποφασίσθηκε ἡ σύστασις τῆς Μεσσηνιακῆς Γερουσίας (Μάρτιος 1821) καὶ ἀφετέρου ἡ Συνέλευσις τῶν Καλτετζῶν, ὅπου ἀποφασίσθηκε ἡ σύστασις τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας (Μαῖος 1821). Ὅμως τὰ κείμενα τῶν Πράξεων ἢ Ψηφισμάτων τῶν δύο τούτων Συνελεύσεων, παρὰ τὴν μεγάλη ἱστορικὴ σημασία τους, δὲν θεωροῦνται ἰδρυτικὰ Τοπικῶν Πολιτευμάτων⁴.

Μετὰ τὴν Συνέλευσις τοῦ Μεσολογγίου, συγκροτήθηκε ἡ Συνέλευσις τῆς Ἀνατολικῆς Χ. Ἑλλάδος στὰ Σάλωνα, ὅπου ψηφίσθηκε ἡ «Νομικὴ Διάταξις ἢ Ὁργανισμὸς τοῦ Ἀρείου Πάγου», ποὺ περιέχει ἐπίσης διατάξεις καὶ γιὰ τὴν ὀργάνωσις τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας. Κατόπιν ἀκολούθησε ἡ Συνέλευσις τοῦ Ἀργους, ὅπου ψηφίσθηκε - παρόμοιος μὲ τοῦ Μεσολογγίου - Ὁργανισμὸς τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας⁵.

4. Χ α ρ. Φ ρ α γ κ ί σ τ α, Αἱ βάσεις τῶν Πολιτευμάτων τοῦ Ἀγῶνος, 1971, σελ. 31-32 (ἀνάτυπον ἀπὸ τὸ Ἀφιέρωμα εἰς τὰ 150 χρόνια ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 τῆς Ἐτ. Μακεδ. Σπουδῶν). Ὁ Ἀπ. Βακαλόπουλος στὴν Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ (τόμ. Ε' 1980) θεωρεῖ εὐστοχο τὸν χαρακτηρισμὸ ποὺ δίνει ὁ Φιλήμων στὴν «Πρᾶξιν» τῶν Καλτετζῶν (26 Μαΐου 1821) ὡς «πρώτου ἐλληνικοῦ πολιτεύματος», ἐνῶ ὁ ἴδιος προσδιορίζει τὴν ἀξία της στὸ ὅτι συνιστᾷ «τὸ πρῶτο δημοσίου δικαίου ἐγγράφο τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους» (σελ. 614). Ὅπως δὲν ἔπαυσε ποτε τὸ συντομώτατο κείμενο τῆς «Πράξεως» αὐτῆς δὲν περιέχεται οὔτε μία λέξις γιὰ τὴν Δικαιοσύνη καὶ τὴν ὀργάνωσίν της. Ὁ ἴδιος Βακαλόπουλος ὀνομάζει «Τοπικὰ Πολιτεύματα» τοὺς Ὁργανισμοὺς τῆς Δυτικῆς καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος καὶ τὰ ἀξιολογεῖ ὡς πρῶτα δεδομένα «τῆς πολιτειακῆς συντάξεως τῆς Ἐπαναστατημένης Ἑλλάδας» (σελ. 723 ἐπ.).

5. Ὁ τελικὸς Ὁργανισμὸς τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας ὑπογράφηκε στὴν Ἐπίδαυρο τὴν 27 Δεκεμβρίου 1821. Τὰ τρία προηγούμενα «Σχέδια» (τοῦ Δ. Ὑψηλάντη καὶ τῶν Προκρίτων) παρέμειναν σχέδια καὶ οὐδέποτε ἐφαρμόσθηκαν. Τὰ κείμενα τῶν Ὁργανισμῶν, Πολιτευμάτων, Συνταγμάτων, Πράξεων, Σχεδίων, βλ. στὴν συλλογὴ τοῦ Ἀπ. Δ α σ κ α λ ᾶ κ η, Κείμενα-Πηγὰι τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τομ. 1ος, Ἀθῆναι 1966.

“Ὡστε τὸ σπουδαῖο αἶτημα γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς Δικαιοσύνης διακηρύχθηκε ἐπίσημα τὸ 1821 γιὰ πρώτη φορὰ στὸ Μεσολόγγι μὲ στοιχειώδεις — ἀλλὰ συγκεκριμένες — διατάξεις στὸν Ὀργανισμό τῆς Δ.Χ. Ἑλλάδος. Ὁ Ὀργανισμός αὐτός, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ὅμοιοί του τοπικοὶ Ὀργανισμοὶ ἢ Διατάξεις τοῦ Ἀγῶνος, καταργήθηκε μὲ ψήφισμα τῆς Β' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἀστροῦς (1 Μαρτίου 1823). Διότι εὐλόγως κρίθηκε ὅτι τὰ Τοπικὰ ἔπρεπε νὰ δώσουν τὴν θέση τους στὸ Πανελλήνιο Πολίτευμα, ποὺ καθιέρωσε τὸ Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου. Ὅμως παραμένει τὸ ἱστορικὸ γεγονὸς τῶν πρωτείων τοῦ Μεσολογγίου ὡς πρὸς τὴν «πολιτευματικὴν» διακήρυξη γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς Δικαιοσύνης.

III

Στὸ Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου προβλέφθηκε ν' ἀνατεθεῖ σὲ ἄνδρες «τῶν ὁποίων ἡ ἀρετὴ νὰ εἶναι ἐγνωσμένη», τὸ ἔργο τῆς συντάξεως Κωδίκων Νόμων πολιτικῶν, ἐγκληματικῶν καὶ ἐμπορικῶν. Καὶ διατυπώθηκε ἡ περίφημη ἐπιφύλαξη : «ἄχρι τῆς κοινοποιήσεως τῶν εἰρημένων Κωδίκων, αἱ πολιτικαὶ καὶ ἐγκληματικαὶ διαδικασίαι βάσιν ἔχουσι τοὺς Νόμους τῶν ἀειμνήστων Χριστιανῶν ἡμῶν Αὐτοκρατόρων καὶ τοὺς παρὰ τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος ἐκδιδόμενους νόμους». Ἐπίσης προβλέφθηκε ἡ σύσταση Δικαστηρίων καὶ μέσα στὸ 1822 ἐκδόθηκαν διαδοχικῶς ὁ νόμος ΙΒ' περὶ Ὀργανισμοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Ἐπαρχιῶν καὶ ὁ νόμος ΙΓ' μὲ τὸν τίτλο *Διάταξις Δικαστηρίων*, ποὺ ὀρίζαν περίπου τ' ἀκόλουθα :

Σὲ κάθε Κοινότητα τὴν Δικαιοσύνη ἀπονέμει ὁ *Εἰρηνοποιὸς Κριτής*, ὁ ὁποῖος δικάζει πολιτικὰς ὑποθέσεις ἀξίας μέχρι 100 γροσίων. Ὁ ἴδιος — ὡς *Ἐπανορθωτικὸς Κριτής* — δικάζει καὶ ποινικὰς ὑποθέσεις, ἥτοι «... τὰς ὕβρεις, τὰς συμπλοκάς, αἱ ὁποῖαι δὲν προχωροῦν μέχρι πληγῶν καὶ βαρέων κτυπημάτων, τὰς ἐν ἡμέρᾳ γινομένας κλοπὰς...» καὶ ἄλλες παραβάσεις.

Σὲ κάθε Ἀντεπαρχία (σύνολο Κοινοτήτων) ἰδρύεται τριμελὲς δικαστήριον μὲ τὸν τίτλο *Πρῶτον Δικαστήριον*, ποὺ κρίνει σὲ πρῶτο βαθμὸ πάντοτε ἐκκλητῶς κάθε πολιτικὴ καὶ ἐμπορικὴ διαφορά καὶ σὲ δεύτερο βαθμὸ τίς ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν Εἰρηνοποιῶν Κριτῶν. Τὸ Δικαστήριον τοῦτο δὲν ἔχει ποινικὴ δικαιοδοσία, ἀλλὰ προσωρινῶς (καὶ μέχρι τῆς συστάσεως εἰδικῶν Ἐγκληματικῶν Δικαστηρίων) ἐνεργεῖ τὴν ἀνάκριση — «προθεώρησιν» — τῶν ποινικῶν ὑποθέσεων.

Σὲ κάθε Ἐπαρχία (σύνολο Ἀντεπαρχιῶν) ἰδρύεται *Δικαστήριον τῶν Ἐκκλητῶν*, ποὺ δικάζει τίς ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Πρώτου Δικαστηρίου καὶ — προσωρινῶς — ὅλες τίς ποινικὰς ὑποθέσεις ἀνεκκλητῶς. Μόνον ὅταν ἐπι-

βάλλει ποινήν «κεφαλικὴν ἢ σχεδὸν κεφαλικὴν» (δηλαδή ποινή θανάτου ἢ σωματικῆς κακώσεως) ὁ καταδικασθεὶς ἔχει δικαίωμα ἐφέσεως ἐνώπιον τοῦ Γενικοῦ τῆς Ἑλλάδος Δικαστηρίου⁶.

Τὸ Ἀπάνθισμα τῶν Ἐγκληματικῶν ἦταν ὁ πρῶτος ἐλληνικὸς ποινικὸς κώδικας, ποὺ κατάρτισε Ἐπιτροπὴ λογίων καὶ ἄρχισε νὰ ἰσχύει ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 1824 μὲ τὸν τίτλο *Περὶ ἀμαρτημάτων καὶ ποινῶν*⁷.

Εὐκολα εἰκάζει κανεὶς πόσον δυσχερὴς ἦταν κατὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα τῆς Ἐπαναστάσεως ἡ λειτουργία γενικῶς τῶν Δικαστηρίων καὶ ἰδιαίτερώς τῶν Ποινικῶν, καθὼς καὶ ἡ ἐκτέλεση τῶν ἀποφάσεων.

IV

Ὅπως παντοῦ ἔτσι καὶ στὸ Μεσολόγγι, κατὰ τὰ ἔτη 1821 καὶ 1822, ἡ ἀπονομὴ τῆς Δικαιοσύνης ἦταν κυρίως τῶν Προεστῶν ἔργο, ποὺ (καθὼς παραπάνω σημειώσαμε) χαρακτηρίσθηκε ἀπὸ τὸν Ὀργανισμὸ τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως ὡς «χρέος καὶ δικαίωμά» τους. Βεβαίως καὶ ἡ Ἐκκλησία διατήρησε τὴν — κατὰ πανελλήνια παράδοση — δικαιοδοσίαν της εἰδικώτερα σὲ ὑποθέσεις οἰκογενειακοῦ δικαίου. Ἐπίσης ἔσχυε καὶ ὁ λαϊκῆς καταγωγῆς θεσμὸς τῆς «αἵρετοκρισίας», δηλαδή μπορούσαν οἱ διάδικοι ν' ἀναθέτουν τὴν λύση τῶν διαφορῶν τους σὲ διαιτητάς, ποὺ ὀνομάζονταν αἵρετοκριταί⁸.

Ἀπὸ πάμπολλα στοιχεῖα βεβαιώνεται ἡ ἵδρυση καὶ λειτουργία τακτικῶν Δι-

6. Τὰ κείμενα τοῦ «Κώδικος τῶν Νόμων», εἰδικῶς τῶν εἴκοσι πρώτων Νόμων, ποὺ «τὸ Βουλευτικὸν ἐθεσπίσατο καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν ἐπεκύρωσε», ἀπὸ 1ῆς Ἰανουαρίου αὐχβ' ἕως 1ῆς Ἰανουαρίου αὐαχ', βλ. στὰ Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, τόμ. Α', σελ. 147 - 176.

7. Ὁ τίτλος θυμίζει τὸ περίφημο βιβλίον τοῦ Βεγκάρια, *Περὶ Ἀμαρτημάτων καὶ Ποινῶν* (1765), ποὺ ὁ Κοραῆς μετέφρασε καὶ ἐμπλούτισε μὲ φιλολογικὲς καὶ φιλοσοφικὲς σημειώσεις καὶ ἀφιέρωσε «τοῖς μέλλουσι δικασταῖς τῆς Ἑλλάδος». Τὸ κείμενο τοῦ Ἀπανθίσματος τῶν Ἐγκληματικῶν (ποὺ πῆρε τὸν ἀριθμὸ λγ' τοῦ Κώδικος τῶν Νόμων) ἀνατυπωμένο ἀπὸ τὴν πρώτη ἐκδοση «τῆς ἐν Ὑδρᾷ τυπογραφίας 1824», βλ. στὸ βιβλίον Τηλ. Φιλίππιδου, *Ἡ Ποινικὴ Νομοθεσία κατὰ τὴν Ἐθνεγερσίαν*, Θεσσαλονίκη 1974. Ἐπίσης Δ.η.μ. Μιράσγεζης, *Ὁ πρῶτος Ποινικὸς Κώδιξ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος*, Ἀθῆναι 1940.

8. Σώζεται τὸ Σχέδιον μιᾶς ἀποφάσεως τοῦ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, ποὺ ἀναφέρεται σὲ αἵματηρὴ συμπλοκὴ μεταξὺ Σουλιωτῶν καὶ Μεσολογγιτῶν καὶ συνιστᾷ περίπτωσιν ἄτυπης ἀπονομῆς Δικαιοσύνης. Ἀρχίζει μὲ τὴν φράση «Ἐξετάσαντες τὴν διαφορὰν...», ἐπιβάλλει ὠρισμένες «πράξεις» (ἀποζημίωση, ἀπόδοση ἀρμάτων κ.λπ.) καὶ ἐπίσης ὁρίζει «νὰ δώσουν τὰ δύο μέρη ἐγγράφα ὅτι δὲν θέλουν πειράξει ἕνα τὸν ἄλλον, τὰ ὅποια θὰ στέκωνται εἰς τὴν Διοίκησιν». *Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου*, Ι, σελ. 101 - 102.

καστηρίων στο Μεσολόγγι⁹. Συγκεκριμένως τὸν Φεβρουάριο 1823 ιδρύθηκε τὸ *Πρωτον Δικαστήριον Αἰτωλίας* καὶ ὡς δικασταὶ ἢ «κριταὶ» διορίσθηκαν οἱ μεσολογγίτες: Στάμος Στάϊκος, Βασίλειος Ψωμάκης καὶ Παναγιώτης Βασιλάκης. Στὸ διοριστήριο ἔγγραφο, ποὺ ἐκδόθηκε ἀπὸ τὴν Προσωρινὴ Διοίκηση (δυνάμει τοῦ 1399/1822 θεσπίσματος τοῦ Βουλευτικοῦ Σώματος), ἀναγράφοταν ὅτι οἱ παραπάνω δικασταὶ «...θέλουν ἐνεργεῖ ὅσα ἀνήκουν εἰς τὸ τοιοῦτον ἐπάγγελμα, κατὰ τὸν περὶ Δικαστηρίων νόμον καὶ Ὁργανισμόν». Θὰ πρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ταυτοχρόνως διορίσθηκε στὸ Μεσολόγγι καὶ Εἰρηνοποιὸς Κριτής. Ὅμως τὸ σχετικὸ διοριστήριο ἔγγραφο φέρεται κατὰ ἓνα ἔτος μεταγενέστερο (8 Φεβρουαρίου 1824) καὶ ἀφορᾷ διορισμὸν ὡς (πρώτου;) Εἰρηνοποιοῦ Κριτοῦ τοῦ μεσολογγίτη Σπύρου Πεταλούδη. Ἐπίσης Δημόσιος Νοτάριος (δηλαδὴ Συμβολαιογράφος) τῆς «νοταριακῆς καγκελαρίας» τοῦ Μεσολογγίου φέρεται ἀπὸ τὸ 1824 ὁ Σταθάκης Παλαμᾶς.

Τὸ Δικαστήριον τῶν Ἐκκλήτων ιδρύθηκε στὸ Μεσολόγγι τὸν Ἰανουάριο 1824. Στὴν τοπικὴ ἐφημερίδα *Ἑλληνικὰ Χρονικὰ* (γιὰ τὴν ὁποία θὰ γίνῃ λόγος σὲ ἐπόμενο κεφάλαιο) καὶ στὸ φύλλο τῆς 2 Φεβρουαρίου 1824 διαβάζομε σχετικῶς: «...Ἐπειδὴ μέχρι τῆς σήμερον διωρίζοντο διὰ τὰς ἐκκλήτους ἐπιτροπαί, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἰς τὴν Διοίκησιν ἔφερε πολλὰς δυσχερείας, ἐσυστήθη εἰς ταύτην τὴν πόλιν καὶ Δικαστήριον τῶν Ἐκκλήτων, συγκείμενον ἀπὸ ἑπτὰ μέλη. Τοῦτο ἐκτὸς τῶν ἐκκαλουμένων εἰς αὐτὸ ὑποθέσεων καὶ τῶν ἐγκληματικῶν, θέλει κρίνει καὶ τὰς λείας τῶν θαλασσίων καταδρομέων - κουρσάρων». Ὡς κριταὶ στὸ Δικαστήριον τοῦτο — ὅπως δείχνεται ἀπὸ τὶς πρῶτες ἀποφάσεις του — διορίσθηκαν οἱ μεσολογγίτες: Ἀναστάσιος Παλαμᾶς, Ἀναγνώστης Τζιτζώνης, Ἀθανάσιος Ραζῆς, Στάμος Στάϊκος, Νικόλαος Καρμπούνης, Ἀναστάσιος Παπαλουκᾶς καὶ Παναγιώτης Βασιλάκης¹⁰. Ἀπὸ τοὺς παραπάνω καταλόγους διαπιστώνεται ὅτι οἱ δικασταὶ τοῦ Πρώτου

9. Ἡ διάσωση ὠρισμένων ἀποφάσεων καὶ ἄλλων δικαστικῶν ἐγγράφων ὀφείλεται κυρίως στὸ ὅτι τὰ πρωτότυπα ἢ ἀντίγραφα τους — «ἕσα ἀπαράλλακτα τῷ πρωτοτύπῳ» — διαβιβάσθηκαν στὸ Μινιστέριον τοῦ Δικαίου (στὸ Νάυπλιο) εἴτε ὑπηρεσιακῶς ἀπὸ τὰ Δικαστήρια τοῦ Μεσολογγίου, εἴτε ἀπὸ τοὺς διαδίκους, ποὺ συνήθως τὰ ὑπέβαλαν μὲ ἀναφορὴς παραπόνων κ.λπ. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἔγγραφα αὐτὰ ἔχουν ἤδη δημοσιευθεῖ, μὲ χρονολογικὴ σειρὰ, ἀπὸ τὸν ἱστοριοδίφη Ἰ. α. κ. Β. ι. σ. β. ι. ζ. η. στὸ παράρτημα τοῦ βιβλίου του *Ἡ Πολιτικὴ Δικαιοσύνη κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν*, Ἀθῆναι 1941.

10. Β. ι. σ. β. ι. ζ. η., ὁ.π. σελ. 239 - 240, 309 καὶ 350. Βλ. στὴν φωτοτυπία Α' τὸ διοριστήριο ἔγγραφο τοῦ Σπυρ. Πεταλούδη ὡς Εἰρηνοποιοῦ Κριτοῦ· τὸ πρωτότυπο εὑρίσκεται στὸν φάκ. 12 τῆς Ἐπιτροπῆς Δ. Χ. Ἑλλάδος. Ἐπίσης βλ. ὑπογραφεὶς κριτῶν τοῦ Πρώτου Δικαστηρίου Αἰτωλίας καὶ τοῦ Δικαστηρίου τῶν Ἐκκλήτων στίς φωτοτυπίες Β' καὶ Γ' δύο ἀντιστοίχων δικαστικῶν ἀποφάσεων ἀπὸ τοὺς φακ. 5 καὶ 6 — ἀντιστοίχως — τοῦ Ὑπουργείου Δικαίου, ποὺ φυλάσσονται στὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους (ΓΑΚ).

A'

5. 164

Προσφώνι Ομιλίας της Επαρχίας

Dráma 2^a 2^a ep 314. y rúmpas 15, bulabp^o 1823. Vendiópal^o
de Ayacucho rúpal^o.

Obispo Aus.

a
 b
 c
 d
 e
 f
 g
 h
 i
 j
 k
 l
 m
 n
 o
 p
 q
 r
 s
 t
 u
 v
 w
 x
 y
 z
 A
 B
 C
 D
 E
 F
 G
 H
 I
 J
 K
 L
 M
 N
 O
 P
 Q
 R
 S
 T
 U
 V
 W
 X
 Y
 Z
 aa
 bb
 cc
 dd
 ee
 ff
 gg
 hh
 ii
 jj
 kk
 ll
 mm
 nn
 oo
 pp
 qq
 rr
 ss
 tt
 uu
 vv
 ww
 xx
 yy
 zz
 AA
 BB
 CC
 DD
 EE
 FF
 GG
 HH
 II
 JJ
 KK
 LL
 MM
 NN
 OO
 PP
 QQ
 RR
 SS
 TT
 UU
 VV
 WW
 XX
 YY
 ZZ
 AAA
 BBB
 CCC
 DDD
 EEE
 FFF
 GGG
 HHH
 III
 JJJ
 KKK
 LLL
 MMM
 NNN
 OOO
 PPP
 QQQ
 RRR
 SSS
 TTT
 UUU
 VVV
 WWW
 XXX
 YYY
 ZZZ
 AAAA
 BBBB
 CCCC
 DDDD
 EEEE
 FFFF
 GGGG
 HHHH
 IIII
 JJJJ
 KKKK
 LLLL
 MMMM
 NNNN
 OOOO
 PPPP
 QQQQ
 RRRR
 SSSS
 TTTT
 UUUU
 VVVV
 WWWW
 XXXX
 YYYY
 ZZZZ
 AAAAA
 BBBBB
 CCCCC
 DDDDD
 EEEEE
 FFFFF
 GGGGG
 HHHHH
 IIIII
 JJJJJ
 KKKKK
 LLLLL
 MMMMM
 NNNNN
 OOOOO
 PPPPP
 QQQQQ
 RRRRR
 SSSSS
 TTTTT
 UUUUU
 VVVVV
 WWWWV
 XXXXX
 YYYYY
 ZZZZZ
 AAAAAA
 BBBBBB
 CCCCCC
 DDDDDD
 EEEEEE
 FFFFFFF
 GGGGGG
 HHHHHH
 IIIIII
 JJJJJJ
 KKKKKK
 LLLLLL
 MMMMMM
 NNNNNN
 OOOOOO
 PPPPPP
 QQQQQQ
 RRRRRR
 SSSSSS
 TTTTTT
 UUUUUU
 VVVVVV
 WWWWV
 XXXXXX
 YYYYYY
 ZZZZZZ
 AAAAAA
 BBBBBB
 CCCCCC
 DDDDDD
 EEEEEE
 FFFFFFF
 GGGGGG
 HHHHHH
 IIIIII
 JJJJJJ
 KKKKKK
 LLLLLL
 MMMMMM
 NNNNNN
 OOOOOO
 PPPPPP
 QQQQQQ
 RRRRRR
 SSSSSS
 TTTTTT
 UUUUUU
 VVVVVV
 WWWWV
 XXXXXX
 YYYYYY
 ZZZZZZ
 AAAAAA
 BBBBBB
 CCCCCC
 DDDDDD
 EEEEEE
 FFFFFFF
 GGGGGG
 HHHHHH
 IIIIII
 JJJJJJ
 KKKKKK
 LLLLLL
 MMMMMM
 NNNNNN
 OOOOOO
 PPPPPP
 QQQQQQ
 RRRRRR
 SSSSSS
 TTTTTT
 UUUUUU
 VVVVVV
 WWWWV
 XXXXXX
 YYYYYY
 ZZZZZZ
 AAAAAA
 BBBBBB
 CCCCCC
 DDDDDD
 EEEEEE
 FFFFFFF
 GGGGGG
 HHHHHH
 IIIIII
 JJJJJJ
 KKKKKK
 LLLLLL
 MMMMMM
 NNNNNN
 OOOOOO
 PPPPPP
 QQQQQQ
 RRRRRR
 SSSSSS
 TTTTTT
 UUUUUU
 VVVVVV
 WWWWV
 XXXXXX
 YYYYYY
 ZZZZZZ
 AAAAAA
 BBBBBB
 CCCCCC
 DDDDDD
 EEEEEE
 FFFFFFF
 GGGGGG
 HHHHHH
 IIIIII
 JJJJJJ
 KKKKKK
 LLLLLL
 MMMMMM
 NNNNNN
 OOOOOO
 PPPPPP
 QQQQQQ
 RRRRRR
 SSSSSS
 TTTTTT
 UUUUUU
 VVVVVV
 WWWWV
 XXXXXX
 YYYYYY
 ZZZZZZ
 AAAAAA
 BBBBBB
 CCCCCC
 DDDDDD
 EEEEEE
 FFFFFFF
 GGGGGG
 HHHHHH
 IIIIII
 JJJJJJ
 KKKKKK
 LLLLLL
 MMMMMM
 NNNNNN
 OOOOOO
 PPPPPP
 QQQQQQ
 RRRRRR
 SSSSSS
 TTTTTT
 UUUUUU
 VVVVVV
 WWWWV
 XXXXXX
 YYYYYY
 ZZZZZZ
 AAAAAA
 BBBBBB
 CCCCCC
 DDDDDD
 EEEEEE
 FFFFFFF
 GGGGGG
 HHHHHH
 IIIIII
 JJJJJJ
 KKKKKK
 LLLLLL
 MMMMMM
 NNNNNN
 OOOOOO
 PPPPPP
 QQQQQQ
 RRRRRR
 SSSSSS
 TTTTTT
 UUUUUU
 VVVVVV
 WWWWV
 XXXXXX
 YYYYYY
 ZZZZZZ
 AAAAAA
 BBBBBB
 CCCCCC
 DDDDDD
 EEEEEE
 FFFFFFF
 GGGGGG
 HHHHHH
 IIIIII
 JJJJJJ
 KKKKKK
 LLLLLL
 MMMMMM
 NNNNNN
 OOOOOO
 PPPPPP
 QQQQQQ
 RRRRRR
 SSSSSS
 TTTTTT
 UUUUUU
 VVVVVV
 WWWWV
 XXXXXX
 YYYYYY
 ZZZZZZ
 AAAAAA
 BBBBBB
 CCCCCC
 DDDDDD
 EEEEEE
 FFFFFFF
 GGGGGG
 HHHHHH
 IIIIII
 JJJJJJ
 KKKKKK
 LLLLLL
 MMMMMM
 NNNNNN
 OOOOOO
 PPPPPP
 QQQQQQ
 RRRRRR
 SSSSSS
 TTTTTT
 UUUUUU
 VVVVVV
 WWWWV
 XXXXXX
 YYYYYY
 ZZZZZZ
 AAAAAA
 BBBBBB
 CCCCCC
 DDDDDD
 EEEEEE
 FFFFFFF
 GGGGGG
 HHHHHH
 IIIIII
 JJJJJJ
 KKKKKK
 LLLLLL
 MMMMMM
 NNNNNN
 OOOOOO
 PPPPPP
 QQQQQQ
 RRRRRR
 SSSSSS
 TTTTTT
 UUUUUU
 VVVVVV
 WWWWV
 XXXXXX
 YYYYYY
 ZZZZZZ
 AAAAAA
 BBBBBB
 CCCCCC
 DDDDDD
 EEEEEE
 FFFFFFF
 GGGGGG
 HHHHHH
 IIIIII
 JJJJJJ
 KKKKKK
 LLLLLL
 MMMMMM
 NNNNNN
 OOOOOO
 PPPPPP
 QQQQQQ
 RRRRRR
 SSSSSS
 TTTTTT
 UUUUUU
 VVVVVV
 WWWWV
 XXXXXX
 YYYYYY
 ZZZZZZ
 AAAAAA
 BBBBBB
 CCCCCC
 DDDDDD
 EEEEEE
 FFFFFFF
 GGGGGG
 HHHHHH
 IIIIII
 JJJJJJ
 KKKKKK
 LLLLLL
 MMMMMM
 NNNNNN
 OOOOOO
 PPPPPP
 QQQQQQ
 RRRRRR
 SSSSSS
 TTTTTT
 UUUUUU
 VVVVVV
 WWWWV
 XXXXXX
 YYYYYY
 ZZZZZZ
 AAAAAA
 BBBBBB
 CCCCCC
 DDDDDD
 EEEEEE
 FFFFFFF
 GGGGGG
 HHHHHH
 IIIIII
 JJJJJJ
 KKKKKK
 LLLLLL
 MMMMMM
 NNNNNN
 OOOOOO
 PPPPPP
 QQQQQQ
 RRRRRR
 SSSSSS
 TTTTTT
 UUUUUU
 VVVVVV
 WWWWV
 XXXXXX
 YYYYYY
 ZZZZZZ
 AAAAAA
 BBBBBB
 CCCCCC
 DDDDDD
 EEEEEE
 FFFFFFF
 GGGGGG
 HHHHHH
 IIIIII
 JJJJJJ
 KKKKKK
 LLLLLL
 MMMMMM
 NNNNNN
 OOOOOO
 PPPPPP
 QQQQQQ
 RRRRRR
 SSSSSS
 TTTTTT
 UUUUUU
 VVVVVV
 WWWWV
 XXXXXX
 YYYYYY
 ZZZZZZ
 AAAAAA
 BBBBBB
 CCCCCC
 DDDDDD
 EEEEEE
 FFFFFFF
 GGGGGG
 HHHHHH
 IIIIII
 JJJJJJ
 KKKKKK
 LLLLLL
 MMMMMM
 NNNNNN
 OOOOOO
 PPPPPP
 QQQQQQ
 RRRRRR
 SSSSSS
 TTTTTT
 UUUUUU
 VVVVVV
 WWWWV
 XXXXXX
 YYYYYY
 ZZZZZZ
 AAAAAA
 BBBBBB
 CCCCCC
 DDDDDD
 EEEEEE
 FFFFFFF
 GGGGGG
 HHHHHH
 IIIIII
 JJJJJJ
 KKKKKK
 LLLLLL
 MMMMMM
 NNNNNN
 OOOOOO
 PPPPPP
 QQQQQQ
 RRRRRR
 SSSSSS
 TTTTTT
 UUUUUU
 VVVVVV
 WWWWV
 XXXXXX
 YYYYYY
 ZZZZZZ
 AAAAAA
 BBBBBB
 CCCCCC
 DDDDDD
 EEEEEE
 FFFFFFF
 GGGGG

In's Ew's teitje Ew'schroepel's Otago's.
 p^{te} Agostofiflus iguod's air's of 17th Ew'sch's teitje per'sch's Otago's
 Sapa's In's Otago's.

Sapa' ins Shunireus.
No! It Sapiwa statyja nurodombova, va' zaji ji arlyzator af
No! Gengelin Rzhini - A. Mavongat

En. Muzgoff's
Jan 8. 4. 1824 -

A. Mavingo

Δικαστηρίου Στάϊκος και Βασιλάκης εμφανίζονται ήδη ως μέλη του Δικαστηρίου των Έκκλητων. Πρέπει να υποτεθεί ότι πρόκειται για «ἀναπλήρωση». Πάντως ως δικασταί του Πρώτου Δικαστηρίου εμφανίζονται σὲ ἐπόμενες αποφάσεις και οἱ Ἀλέξιος Τζιμπουράκης και Γιαννάκης Μπάλμης (πατέρας των Ζαφειρίου - Ζηνοβίου και Δημητρίου Βάλβη, που ἀργότερα διακρίθηκαν στην δημοσία ζωή του ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους¹¹).

V

Ἄς δοῦμε ὀρισμένες πολιτικές αποφάσεις των Δικαστηρίων του Μεσολογγίου.

Ἀπὸ τίς πρώτες αποφάσεις του Πρώτου Δικαστηρίου Αἰτωλίας πρέπει νὰ εἶναι αὐτή που φέρει χρονολογία 12 Μαρτίου 1823 και ἀφορᾷ διεκδίκηση «ὀσπητίου» του Φιλίππου Παιδάκου¹². Ἡ ἀπόφαση εἶναι πολὺ σύντομη και δὲν ἀποκλείεται τὸ «ἀντίγραφον» που ἔχει διασωθεῖ ν' ἀποτελεῖ μόνον περίληψή της, που μάλιστα ἔχει πάρει τὴν μορφή ἀνακοινώσεως πρὸς τὸν ἐνδιαφερόμενο διάδικο. Ἴδου τὸ κείμενο : «Ἡ διαφορά Φιλίππου Παιδάκου ὅπου ἔχεις με τοὺς ἀνεψιούς σου διὰ τὸ πατρικόν τους ὀσπήτιον ἐθεωρήθη· και ἐπειδὴ ἡ πατρική τους ἀγορὰ ἔχει τὴν ἰσχὺν της ἀπὸ ἐξ ἀξιοπίστους μάρτυρας, και ὡσὰν ὅπου εἶναι ἀπερασμένοι χρόνοι 27, διὰ τοῦτο ἀποξενεύσαι ἀπὸ τὸ αὐτὸ ὀσπήτιον νομίμως, και εἶναι κύριοι οἰκοκυραῖοι οἱ ἀνεψιοί σου· ὅθεν ἔχεις διορίαν 15 ἡμερῶν νὰ οἰκονομήσεις ἄλλην κατοικίαν».

Σχετικῶς με τὴν ὑπόθεση αὐτή ὑπάρχουν και ὀρισμένα ἄλλα ἔγγραφα, διαφωτιστικά για τὴν τηρουμένη τότε δικαστική πρακτική, ὡς πρὸς τὴν ἄσκηση του ἐνδίκου μέσου τῆς ἐφέσεως. Συγκεκριμένως ὁ Παιδάκος, λίγες μέρες μετὰ τὴν ἐκδοση τῆς δυσμενοῦς ἀποφάσεως, ἀπευθύνει αἴτηση πρὸς τοὺς δικαστάς, τοὺς ὁποίους προσφωνεῖ: «Ἀρχοντες Κριταί του Μεσολογγίου» και ἀναφέρει: «Ἀπὸ τὸ Κριτήριον εἶμαι εὐχαριστημένος· μόνον τὸ δίκαιόν μου με φέρνει νὰ κάμω ἀπελατίζον διὰ τοῦτο παρακαλῶ νὰ μοῦ δώσετε ἄδειαν νὰ βάλω αἰρετοκριτάς». Εἶναι ἀξιοσημεῖωτη ἡ διάκριση που γίνεται μετὰ τῶν κριτῶν (judices), τῆς κρίσεως (judicium) και του δικαίου (jus). Ἀλλ' εἶναι και παράδοξο τὸ φαινόμενο νὰ ζητεῖται για τὴν ἄσκηση ἐφέσεως «ἄδεια» ἀπὸ τὸ Δικαστήριον, που ἐξέδωσε τὴν κρίσιμη ἀπόφαση. Βέβαια, στην συγκεκριμένη περίπτωση τὸ φαινόμενο ἐξηγεῖται ἐνδεχο-

11. Ἀμφότεροι διετέλεσαν πρωθυπουργοί, ὁ δὲ Δημήτριος και πρόεδρος του Ἀρείου Πάγου (1872 - 1885).

12. Με τὸ ὄνομα Σπυρίδων Παιδάκος φέρεται ὁ «πατριώτης», που τύπωσε στὸ Μεσολόγγι τὸ 1824 ἑμμετρὴ Ἱστορία τῆς Δ.Χ. Ἑλλάδος, ποίημα του Στασινοῦ Μικρούλη (που ἀρχίζει με τοὺς στίχους : Κονδύλι ἀπεφάσισα στὴν δεξιὰν νὰ πιάσω / Τὸν πόλεμον Μεσολογγίου διὰ νὰ περιγράψω...).

B'

Προσέλαση Αιολία 4571 35 3991000
3991000

0: Οι κυριοί κληρικοί Αποστόλ, 3 κληρικοί κληρικών Βασιλείς Μοναχ
 3 κληρικών γιόρτων Αιρετικών Βιζυγίας 3:12: Βιζυγίους κληρ
 1824: 1 κληρικός γιόρτων Αιρετικών. 08: Έργον και κληρικών έργον και
 κυριόκλη και κληρικών κληρικών και κυριό κληρικών, κληρικών
 κληρικών γιόρτων Αιρετικών 2:12: Έργον και κληρικών κληρικών
 κληρικών κληρικών, κληρικών, κληρικών κληρικών κληρικών κληρικών

1. *Original Receipt: signed by the American Commissioner
 at the time of the sale of the land to the American people
 and the original receipt of the land to the American people.*

Ms. 24. v. 1. 1824.

27/10/1913

изображения, даются 2-е и 3-е
речей, 2-е 2А: 1/2 и 1/2А:-

[illegible]

Γ'

2-26. 26.

61 persons' Divisions & Expts.

70' Διαγίγει 25 Έμψιθε

A's'pans

[illegible]

.....

Հրապարակում և թղթագրություն

Kata' dei ioh' 13 hoi katechon hoi agapoi hoi E. Dikaiotai hoi
 ioh' 13, oi poi ioh' 13 hoi katechon hoi agapoi hoi E. Dikaiotai hoi
 katechon hoi agapoi hoi E. Dikaiotai hoi

οὐ κενταί .

Ol Keltia.
 Aiaziaß Kaperiaß.
 Aiaziaß Kaperiaß.
 Aiaziaß Kaperiaß.
 Aiaziaß Kaperiaß.
 Aiaziaß Kaperiaß.

Σημ. Που να μην αρρωσταίνει

2. *Agave* *thamnochloa*

in accordance
 Feb 1 A.D. 1824.

μένως από τὸ γεγονός ὅτι — ὅπως ἀναφέρθηκε στὸ προηγούμενο κεφάλαιο — δὲν εἶχεν ἰδρυθεῖ ἀκόμη (1823) στὸ Μεσολόγγι τὸ Δικαστήριον τῶν Ἐκκλητῶν. Καὶ οἱ ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Πρώτου Δικαστηρίου ἐκδικάζονταν ἀπὸ πέντε πολίτες (αἵρετοκριτάς), πού ὄριζεν ἡ τριμελὴς Διευθυντικὴ Ἐπιτροπὴ ἢ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἀρμοστῶν τῆς Δ.Χ. Ἑλλάδος. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη, ἐκτὸς τῶν θεμάτων «τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως καὶ τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων», εἶχε καὶ τὴν φροντίδα γιὰ «τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν χρεῶν τῶν Δικαστηρίων». Καὶ συγκεκριμένως τὸν διορισμὸ τῶν αἵρετοκριτῶν, «οἱ ὅποιοι θέλουν ἀνακρίνει τὴν ὑπόθεσιν ὡς Δικαστήριον τῶν Ἐκκλητῶν, μέχρι τῆς συστάσεως τοιοῦτου Δικαστηρίου»¹³. Ἡ αἵτησις τοῦ Παιδάκου ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τὸ Πρῶτον Δικαστήριον, τὸ ὅποιον μὲ ἐγγράφον τοῦ πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴ τῶν Ἀρμοστῶν συγκατανεύει: «...ἄς γίνῃ λοιπὸν ἀναθεώρησις παρ' ὑμῶν ταύτης τῆς ὑποθέσεως». Δὲν γνωρίζομε ποιά ὑπῆρξε τελικῶς ἡ ἀπόφασις γιὰ τὸ ἐπίδικον ὁσπῆτιον¹⁴.

Ὅμως τὸ παραπάνω δικονομικὸ παράδοξο παρουσιάζεται καὶ στὴν ἀπόφασις τῆς 1 Αὐγούστου 1824 τοῦ Δικαστηρίου τῶν Ἐκκλητῶν, τὸ ὅποιον ὡς πρωτοβάθμιον (σύμφωνα μὲ τὸν ἀρ. 13 τοῦ Κώδικος τῶν Νόμων) ἐδίκασεν ἐκκλητῶς ὑπόθεσις «ποσότητος μεγαλειτέρας τῶν 4000 γροσίων». Καί, προκειμένου ν' ἀσκηθεῖ ἔφεσις «ἐμπροσθεν τοῦ Γενικοῦ τῆς Ἑλλάδος Δικαστηρίου», τὸ ἴδιον Δικαστήριον, πού δίκασε πρωτοβαθμίως, «ὁμοφώνως ἀποφασίζει... νὰ μὴ δοθῇ ἡ ζητηθεῖσα ἐκκλητος»¹⁵. Ὡστε καὶ ἐδῶ ἡ κρίσις, ἂν θὰ ἀνοίξει ἡ θύρα τοῦ Ἐφετερίου, ἀνῆκε στὸ «δικάσαν» Δικαστήριον. Τὸ δικονομικὸ τοῦτο φαινόμενο ἐξηγεῖται ἴσως ἱστορικῶς ὡς κατάλοιπον τῶν διατάξεων περὶ ἐφέσεως τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου¹⁶.

Ἀξιοπρόσεκτη ὑπόθεσις, πού πέρασε καὶ τοὺς δύο βαθμοὺς δικαιοδοσίας, εἶναι ἐκεῖνη «τῶν δεκαπέντε ἀσκίων ταμβάκου». Οἱ ἀποφάσεις ἐκδόθηκαν τοῦ Πρώτου Δικαστηρίου τὴν 24 Μαΐου καὶ τοῦ Δικαστηρίου τῶν Ἐκκλητῶν τὴν 22 Ἰουλίου 1824. Ἡ ὑπόθεσις ἀφοροῦσε ἀγορὰ καπνοῦ, ὃ ὅποιος ἀποκαλύφθηκεν ὅτι εἶχε πραγματικὰ ἐλαττώματα, ὅτι ἦταν «πατίδος καὶ ἀχαμνός». Ἐγγυητὴς τῆς καλῆς του ποιότητος ἦταν ὁ κατόπιν τιμημένος μεσολογγίτης ἥρωας Χρῆστος Καψάλης¹⁷.

13. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἀρ. 1972, τῆς 7 Μαρτίου 1823 ἐγγράφον, μὲ τὸ ὅποιο διορίζεται ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἀρμοστῶν καὶ προσδιορίζονται τὰ χρέη τῆς. Βλ. Βι σ β ί ζ η, ὅ.π. σελ. 240.

14. Τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόθεσις Παιδάκου, βλ. Βι σ β ί ζ η, ὅ.π. σελ. 241 - 242 καὶ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, III, σελ. 183, 187 καὶ 193.

15. Βλ. φωτοτυπία Γ'

16. M a x K a s e r, Das römische Zivilprozessrecht, München 1976, σελ. 403, ὅπου καὶ παραπομπὴ Dig. 49, 5, 5 - 7.

17. Ἀπόγονός του ἦταν ὁ ὁμώνυμος πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου (1911 - 1917).

Οἱ διάδικοι, ὅπως ἐκτίθεται στήν πρωτόδικη ἀπόφαση, «... ὁμιλοῦντες συνεφώνησαν νά βάλωσι διὰ Κομπρομέσου¹⁸ τέσσαρους Αἵρετοκριτάς καί νά στέρξουν ἀμφοτέρωθεν τὰ μέρη τήν ἀπόφασίν των... μετὰ ταῦτα δὲν ἠθέλησαν...». Ἔτσι τήν λύση τῆς διαφορᾶς ἀνέλαβε τὸ Δικαστήριον, τὸ ὁποῖον «... ἀκοῦσαν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καί τὰ γεγραμμένα καλῶς ἐξετάσαν...», ἔκρινε ὅτι δὲν εὐθύνεται ὁ πωλητής : «Καθότι πρᾶγμα ὁποῦ ἐλήφθη καί ἐταξιδεύθη... δὲν εἶναι δίκαιον νά γυρισθῇ ὀπίσω...». Στήν ἀπόφαση ὀρίζεται ἐπίσης ὅτι ὀρθὸν εἶναι — «κατὰ συγκατάβασιν» — νά πάρουν οἱ πωληταὶ «τὰ τρία ἀσκία ὁποῦ ἔχουν τὸν κατώτερον ταμβάκον, ἐκπιπτομένης τῆς τιμῆς... καί αἱ κατὰ τοῦ ἐγγυητοῦ κυρίου Χρήστου Καψάλη διαμαρτυρήσεις νά λυθῶσιν ἀζημίως». Στήν ρήτρα «κατὰ συγκατάβασιν» θὰ πρέπει νά διακρίνομε βυζαντινὸ τρόπο ἐκφράσεως τοῦ νοήματος τῆς ἐπεικειάς· δηλαδὴ τῆς κρίσεως σύμφωνα μὲ τὸ μέτρο τῆς δικαιοσύνης, ποῦ ἐπέβαλε ἡ ἰδιαιτερότητα τῆς ὑποθέσεως καί τῶν προσώπων τῶν διαδίκων.

Ἡ παραπάνω ὑπόθεση φαίνεται ὅτι ἀπασχόλησε καί τὴν Διοίκηση, ἐξαιτίας τῆς πεισμοσύνης τοῦ κεφαλωνίτη διαδίκου Ἀγγελῆ Καλαφάτη. Ὑπάρχει μάλιστα καί παραγγελία τῆς Γενικῆς Ἀστυνομίας Αἰτωλίας πρὸς «Δέκαρχον» γιὰ νά φυλακίσαι τὸν δύστροπο τοῦτον διάδικο «... μὴ θέλοντα νά πληρώσει κατὰ τήν ἀπόφασιν»¹⁹. Μὲ τὴν ἴδια ὑπόθεση σχετίζεται καί ἔγγραφο, ποῦ ἀπηύθυνε πρὸς τὸ «Φιλοδίκαιον» Μινιστέριον τοῦ Δικαίου ὁ σεβάσμιος Ἐπίσκοπος Ρογῶν Ἰωσήφ. Καί μάλιστα τὴν ὑπογραφή του βεβαιώνει ὁ νοτάριος Σταθάκης Π(αλαμᾶς), προσθέτοντας ὅτι στὸν Ἐπίσκοπον αὐτὸν «ἀνήκει κάθε ἀναμφίβολος πίστις»²⁰.

Περίπλοκη ὑπόθεση «διαφιλονεικουμένων πραγμάτων» μὲ πολλοὺς διαδίκους κρίθηκε ἀπὸ τὸ Πρῶτον Δικαστήριον μὲ ἀπόφαση τῆς 24 Ἰουνίου 1824. Συρροή ἀγορῶν, κληρονομιῶν, ἐπιτροπειῶν, καθιστοῦσαν τὴν ὑπόθεση «μεγάλην καί ζηλότυπον...». Ἀλλὰ τὸ Δικαστήριον, παρὰ τὶς δυσχέρειες στήν ἐξακρίβωση τῶν πραγματικῶν περιστατικῶν, «... προχωρῆσαν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ὑποθέσεως, ἐρευνῆσαν τὰς εἰρημένους ἀναφοράς... ἐπεξεργασθὲν τὰ παρρησιασθέντα ἔγγραφα... τὰς χρεωστικὰς ὁμολογίας... παρατηρῆσαν τὸ ἐνεχυραστικόν... τὸ ἐπὶ τῆς Τουρκικῆς κρίσεως πωλητικὸν (χοτζέτι) καί τὰς δοθείσας μαρτυρίας... ἀκοῦσαν τὴν στοματικὴν πληροφορίαν καί διαφιλονίκησιν τῶν διαφερομένων μερῶν καί τὰ πάντα ἀπα-

18. Κομπρομέσο (Compromissum) εἶναι τὸ σημερινὸ Συνυποσχετικὸν ἢ Διαιτητικὴ Ρήτρα.

19. Βι σ β ί ζ η, ὅ.π. σελ. 343.

20. Βλ. φωτοτυπία Δ' τοῦ ἐγγράφου (ἀποσπάσματος) ἀπὸ τὸν φάκ. 11 — στὸν ὑποφάκελο ὑποθέσεως Καλαφάτη — τοῦ Ὑπουργείου Δικαίου (ΓΑΚ).

Δ'

Ἰσοῦς ἀποδείκνυται ὡς προβλεπόμενον
 πρὸς τὴν φιλοσοφίαν Μινωτικὴν ὡς ἀληθῆς
 1824 Ἰαννουάριος 5 : ὁ Μινωτικός

.....

χρῆσται . αὐτὴν γοῖσιν ὡς ἐμφανὲς περὶ τὴν αὐτὴν ἡμετέραν θύραν ὡς
 δευτέρου οὐκ ἐστὶν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν Μινωτικὴν ὡς ἀληθῆς ἀποδείκνυται
 + ὁροῦντες καὶ τοσοῦτοι ὡς ἀπὸ ἀπὸ

ἡ βιβλίον ὡς αὐτὸς ἐκείνου, ὡς ἡμεῖς αὐτοὶ
 ἡμεῖς αὐτοὶ ἐκείνου ὡς ἡμεῖς αὐτοὶ ἐκείνου
 ὡς ἡμεῖς αὐτοὶ ἐκείνου ὡς ἡμεῖς αὐτοὶ ἐκείνου
 ὡς ἡμεῖς αὐτοὶ ἐκείνου ὡς ἡμεῖς αὐτοὶ ἐκείνου

θῶς καὶ μετ' ἐπιστάσις σκεψάμενον, ὁμοφώνως ἀποφασίζει...». Καὶ ἀκολουθοῦν δέκα κεφάλαια διατακτικοῦ²¹.

Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ πολιτικὲς δίκες ἐπληθύνονταν καὶ μάλιστα συνέβαινε νὰ ἐπαναφέρονται γιὰ νέα κρίση ὠρισμένες παλαιὲς ὑποθέσεις, ποὺ εἶχαν ὅπωςδήποτε τακτοποιηθεῖ ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Τοῦτο ἀνάγκασε τοὺς Γ. Πραϊδῆ, Τ. Μαγγίνα καὶ Ἰ. Μάγερ, ποὺ συγκροτοῦσαν τὴν Διευθυντικὴ Ἐπιτροπὴ, ν' ἀπευθύνουν ἀναφορὰν (7 Σεπτεμβρίου 1824) πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο τοῦ Δικαίου. Στὴν ἀναφορὰ γίνεται ἐπὶ κλήση κάποιας «Διαταγῆς», ποὺ ὑποτίθεται ὅτι ἀπαγόρευε τὴν ἀνακίνηση παλαιῶν ὑποθέσεων. Διατυπώνεται λοιπὸν ἡ παράκληση ν' ἀποσταλεῖ — «ὅσον τάχος» — ἡ Διαταγὴ αὕτη, διότι «... ἄρχισεν ὁ Κόσμος καὶ ἀνακινᾷ τόσας παλαιὰς διαφορὰς αἱ ὁποῖαι προξενοῦν σύγχισιν καὶ ἀπορίαν εἰς τὴν τοπικὴν διοίκησιν...»²². Ἡ ἐπικαλουμένη Διαταγὴ ἀσφαλῶς θὰ εἶναι τὸ Νόμ. 68 Προβούλευμα τοῦ Βουλευτικοῦ τῆς 18 Μαρτίου 1822, ποὺ ὁρίζει: «... ὅλαι αἱ κρίσεις καὶ ἀποφάσεις, ὅσαι ἐγένοντο ἐν καιρῷ τῆς καταργηθείσης Τουρκικῆς δυναστείας κατὰ τὸ παρὸν νὰ μὴ θεωρῶνται, οὔτε ἀναφοραὶ περὶ τούτων νὰ εἶναι δεκταί, ἕως ὅτου διορισθῇ τὸ δικανικὸν Δικαστήριον καὶ νὰ ἐκδοθῇ ὁ περὶ τούτου νόμος...»²³.

VI

Ὑπάρχουν σοβαρὲς ἐνδείξεις ὅτι στὸ Μεσολόγγι λειτούργησε ἀπὸ τὸ ἔτος 1822 Δικαστήριον Θαλάσσιον (ἢ Λειῶν ἢ Λειοδικεῖον). Ἔργο τοῦ Δικαστηρίου τούτου ἦταν (ὅπως εἶναι καὶ σήμερα) ν' ἀποφασίζει — σὲ περιπτώσεις ἐμπολέμου καταστάσεως — γιὰ τὴν νομιμότητα ἀσκήσεως ἐκ μέρους τῶν ἐμπολέμων τοῦ δικαιώματός τους νὰ προβαίνουν σὲ σύλληψη ἐμπορικῶν πλοίων καὶ σὲ κατάσχεση τῶν φορτίων τους. Τέτοιες συλλήψεις καὶ κατασχέσεις ἐνεργοῦσαν οἱ Ἕλληνες ἐναντίον ἐχθρικῶν ἢ οὐδετέρων πλοίων, ὅταν αὐτὰ ἔπλεαν σὲ «ἀποκλεισμένες» θαλάσσιες περιοχές.

Ἡ Γερουσία τῆς Δ.Χ. Ἑλλάδος τὴν 24 Ἀπριλίου 1822 διακήρυξε «ἐκ τοῦ Παλατίου ἐν Μεσολογγίῳ» γενικὸ θαλάσσιο ἀποκλεισμὸ ὅλων τῶν λιμένων καὶ παραλίων ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸ ὡς τὴν εἴσοδο τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου. Σύμφωνα μὲ τὴν Διακήρυξη, ὁ ἀποκλεισμὸς ἐπιβλήθηκε «διὰ νὰ ἐμποδισθοῦν αἱ καταχρήσεις, τὰς ὁποίας τινες μεταχειρίζονται, ἐναντίον τῶν δικαίων τῶν ἐθνῶν, μὲ βλάβην

21. Βλ. φωτοτυπία Β' τῆς ἀποφάσεως (ἀπόσπασμα) ἀπὸ τὸν φάκ. 5 τοῦ Ὑπουργείου Δικαίου (ΓΑΚ).

22. Φάκ. 7 τοῦ Ὑπουργείου Δικαίου (ΓΑΚ).

23. Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, τόμ. Α', σελ. 89.

οὐ μικράν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἐν τῷ πολέμῳ, εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκεται μετὰ τῆς ὀθωμανικῆς δυναστείας». Καὶ ἀναγνωρίζεται στὰ ἐλληνικὰ πλοῖα τὸ δικαίωμα νηοψίας, δηλαδή: «... νὰ κράζουν καὶ νὰ ἐρευνοῦν κάθε πλοῖον ὁποῦ ἤθελον καθ' ὁδὸν ἀπαντήσῃ, ὅποιασδήποτε σημαίας...». Στὴν ἴδια Διακήρυξη ἀναγγέλλεται ὅτι θὰ ὀρισθεῖ στὸ Μεσολόγγι «Ἐπιτροπεία... διὰ νὰ δικάζει τὰ εὐρεθησόμενα ἔνοχα πλοῖα...»²⁴.

Ὅμως ἀκριβῶς τὴν ἐπομένην ἡμέρα (25 Ἀπριλίου 1822) ἡ Γερουσία στέλνει ἔγγραφο πρὸς τὸν Μινίστρον τῶν Ἑσωτερικῶν καὶ γνωστοποιεῖ ὅτι «... ἀπὸ διάφορα αἷτια... τὸ προκήρυγμα αὐτὸ (περὶ ἀποκλεισμοῦ) μένει ἀνενέργητον...»²⁵. Καὶ μνημονεύεται τὸ «πρόβλημα» κάποιας ἀγγλικῆς φρεγάτας, ποὺ εἶχε προσφάτως ἀπασχολήσει τὴν (κεντρικὴ) Ἑλληνικὴ Διοίκηση καὶ τὴν Διοίκηση τῶν Κορφῶν (Κερκύρας). Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι τὸ «ἀνενέργητον» τῆς Διακηρύξεως τοῦ ἀποκλεισμοῦ δὲν ἦταν ὀριστικό, δηλαδή ὑπῆρξεν ἀναστολὴ τῆς ἰσχύος τῆς Διακηρύξεως καὶ ὄχι ἀκύρωσή της. Διότι ἡ φερομένη αἰτία (ἀγγλικὴ φρεγάτα) εἶχε προφανῶς χαρακτῆρα διαβατικό. Καὶ διότι, σὲ χρονικῶς ἐπόμενες φάσεις, ἀκολούθησαν πολλές περιπτώσεις συλλήψεως πλοίων μὲ εὐρωπαϊκὲς σημαῖες καὶ κατασχέσεως τῶν φορτίων τους, ἀκριβῶς λόγῳ παραβιάσεως τοῦ θαλασσίου ἀποκλεισμοῦ. Καὶ τὶς περιπτώσεις αὐτὲς ἐδίκασεν ἡ Ἐπιτροπεία, ὡς θαλάσσιο Δικαστήριον.

Πράγματι, γιὰ τὴν λειτουργία τῆς Ἐπιτροπείας αὐτῆς ὑπάρχουν σαφεῖς ἐνδείξεις καὶ ὡς πειστικωτέρα μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἀντίγραφο ἀποφάσεως μὲ χρονολογία 14 Ἀπριλίου 1823. Τὴν ἀπόφαση ἐξέδωσε, ὅπως ἀναφέρεται στὸ κείμενό της: «Ἡ διορισθεῖσα παρὰ τῆς Γενικῆς Ἀρμοστείας τῆς Δ.Χ. Ἑλλάδος Ἐπιτροπὴ πρὸς ἐξέτασιν καὶ ἀπόφασιν τῆς γενομένης λείας...». Ἐπρόκειτο γιὰ τὸ αὐστριακὸ πλοῖο «Ἅγιος Μάρκος», ποὺ τὸ συνέλαβαν οἱ Ἕλληνες ἐξερχόμενο «ἀπὸ τὰ ἐχθρικὰ φρούρια τοῦ κόλπου τῆς Ναυπάκτου... εἰς δούλευσιν τοῦ ἐχθροῦ... τόσον διὰ ἐπισιτισμόν... ὅσον καὶ διὰ μετακόμισιν τροφῶν... καὶ στρατευμάτων...». Ἀναφέρεται ἐπίσης στὴν ἀπόφαση, ὅτι ἡ κρίνουσα τὴν ὑπόθεση Ἐπιτροπὴ ἔλαβε ὑπόψιν «... τὰς προκηρύξεις τῆς Διοικήσεως περὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ... ὅτι τὸ ρηθὲν πλοῖον εἰ-

24. Τὸ κείμενο τῆς διακηρύξεως τοῦ ἀποκλεισμοῦ βλ. στὰ *Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας*, τόμ. Α', σελ. 480 - 481. Γενικῶς γιὰ τὸ τότε δίκαιον τοῦ ἀποκλεισμοῦ, τῆς νηοψίας κ.λπ. βλ. τὸ βιβλίον τοῦ Heffter, *Ἀλληλοεθνὲς τῆς Εὐρώπης Δίκαιον* (μτφρ. Δ. Κυριακοῦ 1860).

25. *Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας*, τόμ. Α', σελ. 482. Ἐπίσης τὰ ἔγγραφα τῆς Κυβερνητικῆς Διακηρύξεως περὶ ἀποκλεισμοῦ τῆς 13 Μαρτίου 1822, τῶν διαπραγματεύσεων μὲ τοὺς Ἀγγλοὺς στὴν Κέρκυρα καὶ τῆς ἀρνητικῆς θέσεως τοῦ Μαίτλαντ, βλ. Ἀ.π. Δασκαλάκη, *Κείμενα - Πηγὰὶ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*, τομ. Β' (μέρος πρῶτον) 1967, σελ. 44 - 51.

σῆλθεν λαθραίως εἰς τὰ ἀποκλεισμένα μέρη...» καὶ ἀποφασίζεται ἡ δήμευση πραγμάτων καὶ χρημάτων²⁶.

Ἄς προστεθεῖ ὅτι στὸ Μεσολόγγι λειτουργοῦσε τότε καὶ τὸ λεγόμενο *Φροντιστήριον τῆς Θαλάσσης*, ἓνα εἶδος Ἑπιμελητείας ἢ Λιμεναρχείου. Ἐκεῖ ἐγίνονταν οἱ ἀντίστοιχες παρακαταθέσεις τῶν κατασχομένων φορτίων ἢ τοῦ ἀντιτίμου τῆς πωλήσεώς τους²⁷. Τὸ ἀντίτιμο τοῦτο συνήθως χρησίμευε καὶ γιὰ τὴν κάλυψη τῶν ἐξόδων ὁχυρώσεως τῆς πόλεως. Ὅπως ἀναφέρεται σὲ ἔγγραφο ἀπὸ 13 Μαΐου 1823 τῶν Ἀρμοστῶν τῆς Δ.Χ. Ἑλλάδος: «... μὲ αὐτὰ τὰ χρήματα καὶ μὲ τὰ ἐκ τῶν λειῶν ἐξηκολούθησεν ἡ ὁχύρωσις... Τοῦ φορτίου τούτου, τὸ ὅποῖον εἶναι λεία... ἐπωλήθησαν πραγματεῖαι... ἐκ τῶν μετρητῶν εἰς ἡμᾶς ἦλθον γρόσια 8.000, ἐκ τῶν ὁποίων ἐδώσαμεν ἕως τώρα εἰς τὸν τόπον διὰ τὴν ὁχύρωσιν τὰ γρόσια 6.000 ἕως 7.000»²⁸.

VII

Ἀξίζει νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ εἰδικώτερα μιὰ ἐνδιαφέρουσα ποινικὴ ὑπόθεση, ποὺ ἐκδικάσθηκε ἀπὸ τὸ Δικαστήριον τῶν Ἐκκλητῶν, ὡς «Ἐγκληματικόν», τὴν 30 Ἰουλίου 1824. Τὴν σχετικὴ εἵδηση δημοσίευσαν τὰ *Ἑλληνικὰ Χρονικὰ* στὶς 2 Αὐγούστου 1824 μὲ τὸν τίτλο «Δικανικά». Στὸ δημοσίευμα ἀναφέρεται ὅτι ἡ ἀπό-

26. Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ τοῦ θαλασσίου Δικαστηρίου δημοσιεύεται στὸ *Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου*, III, σελ. 233 - 234. Καὶ παρομοία ἀπόφαση γιὰ τὸ ἐπίσης αὐστριακὸ πλοῖο L' Infante δημοσιεύεται στὸν ἴδιο τόμο, σελ. 241 - 243. Ἐπίσης στὸν ἴδιο αὐτὸν τόμο δημοσιεύονται καὶ ἄλλα ἔγγραφα ἐνδεικτικὰ γιὰ τὴν λειτουργία ὡς θαλασσίου Δικαστηρίου τῆς Ἐπιτροπείας (ποὺ τιτλοφορεῖται καὶ ὡς Κομμισσιόνε ἢ ὡς Κομμίσια). Σὲ ἐπιστολὴ μὲ χρονολογία 6 Μαρτίου 1823 διαβάζομε: «... καὶ ἡ Κομμισσιόνε δὲν ἐφρόντισε... τὰ ὅσα δὲ εὐρέθησαν ὡς παρακαταθήκη εἰς τὸ φροντιστήριον τῆς θαλάσσης φαίνονται σημειωμένα εἰς τὴν ἀπόφασιν» (ὁ.π. σελ. 174). Καὶ σὲ ἄλλη ἐπιστολὴ μὲ χρονολογία 11 Μαρτίου 1823 διαβάζομε: «Ἡ ὑπόθεσις τῆς Ἰονικῆς μπραζιέρας ἐτελείωσε καὶ ἀποφασίστη ἀπὸ τὴν διορισθεῖσα Κομμίσια διὰ καλὴ λεία...» (ὁ.π. σελ. 179).

27. Γιὰ τὸ Φροντιστήριον τῆς θαλάσσης (ἐκτὸς τοῦ ἐγγράφου - ἐπιστολῆς τῆς προηγουμένης σημ. 26) ὑπάρχει καὶ εἰδικὸ ἔγγραφο μὲ χρονολογία 6 Ἰουνίου 1823, ποὺ αὐτοχαρακτηρίζεται ὡς «δημόσιον πωλητικὸν γράμμα, γενόμενον εἰς τὸ Φροντιστήριον τῆς θαλάσσης...», ὅπου γίνεται καὶ μνεία τῆς Ἐπιτροπῆς, ποὺ ἀποφάσισε περὶ «τῆς γενομένης λείας παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐνόπλου πλοίου...». Τὸ ἔγγραφο τοῦτο ὑπογράφει ὡς «φροντιστὴς τῆς θαλάσσης» ὁ Δημήτριος Σιδέρης (δημοσιεύεται στὸ βιβλίο τοῦ Κ. Α. Στασινοπούλου, *Τὸ Μεσολόγγι*, 1925, σελ. 308). Γιὰ τὸ πρόσωπο καὶ τὴ δράση τοῦ μεσολογγίτη Σιδέρη, ποὺ τὸ 1822 ὑπῆρξε πλοίαρχος τῆς γολέτας «Ἐκδικήτρια», βλ. Π. Δ. Ντούλη, *Ἡ Οἰκογένεια Σιδέρη*, Ἀθῆναι 1975.

28. Ντ. Κονόμος, *Ἀνέκδοτα Κείμενα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*, Ἀθῆναι 1966 (πρόκειται γιὰ τὸ ἀριθ. 19 ἔγγραφο).

φαση υπῆρξε καταδικαστική, ἀλλὰ δὲν κατονομάζεται τὸ ἐγκλημα, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζεται ὡς «... κακουργία, τὴν ὁποίαν ὁ καταδρομεὺς Διονύσιος Ρουμελιώτης μετεχειρίσθη εἰς τὸ Νεαπολιτανικὸν πλοῖον τοῦ Πέτρου Ἀντώρη ὀνόματι ὁ Ποσειδῶν». Καὶ προστίθεται ὅτι ἡ ἀπόφασις ἐκτελέσθηκε, χωρὶς νὰ προσδιορίζεται ποία ποινὴ ἐπιβλήθηκε: «Ἡ ἐνταῦθα Γενικὴ Ἀστυνομία ἐκτέλεσε ταύτην τὴν ἀπόφασιν καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἐκτασιν καὶ μ' ὅλην τὴν αὐστηρότητα. Ὁλος δὲ ὁ λαὸς τῆς πόλεώς μας ἠσθάνθη μεγίστην εὐχαρίστησιν, βλέπων τοὺς Νόμους ἐνεργουμένους καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν ἀναρχίαν φυγαδευομένην ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος...»²⁹. Θὰ μπορούσε νὰ ὑποθεθεῖ ὅτι ἐφαρμόσθηκε ἡ διάταξις ΞΗ' τοῦ Ἀπανθίσματος τῶν Ἐγκληματικῶν, ποὺ πρόβλεπε τὸ ἀδίκημα τῆς πειρατείας ὡς ἐξῆς: «Οἱ πειραταὶ φυλακώνονται ἀπὸ 10 ἕως 19 χρόνους, ὁ δὲ ἀρχηγὸς αὐτῶν θανατώνεται». Ὅμως μιὰ τέτοια ὑπόθεσις εἶναι ἀβάσιμη. Ὁχι μόνο διότι εἶναι ἀπίθανο νὰ ἐφαρμόσθηκε τὸ Ἀπάνθισμα τῶν Ἐγκληματικῶν, ἀφοῦ εἶχε τεθεῖ σὲ ἰσχὺ μόλις τὴν 1 Ἰουλίου 1824. Ἀλλὰ κυρίως διότι ἡ ὑπόθεσις Ρουμελιώτη ἐπαρκῶς διευκρινίζεται ἀπὸ ὠρισμένα ἐγγράφα τῶν Γεν. Ἀρχείων τοῦ Κράτους, ποὺ τῆς δίδουν διαφορετικὸ νόημα, ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ δημοσιεύματος τῶν Ἑλληνικῶν Χρονικῶν. Ἀπὸ τὰ ἐγγράφα αὐτὰ δείχνεται ὅτι ὁ Ρουμελιώτης κατηγορήθηκε ὡς καταδρομεὺς καὶ καταδικάσθηκε στὴν ποινὴ τῆς ἐξορίας, ἀλλ' ἀμέσως τότε ἀμφισβητήθηκε ἡ νομιμότητα τῆς καταδίκης του. Καὶ ἡ ἔμφασις, μὲ τὴν ὁποία παρουσιάζεται ἡ εἶδησις στὰ Ἑλληνικὰ Χρονικά, μαρτυρεῖ ὅτι ἡ ὑπόθεσις Ρουμελιώτη σχετίσθηκε μὲ ὠρισμένη ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος σκοπιμότητα. Συγκεκριμένως, τέσσαρες μόλις μέρες πρὸ τῆς δίκης καὶ καταδίκης, ὁ Μαυροκορδάτος συνέταξε μακρὰ ἀναφορά «πρὸς τὸ Σεβ. Ἐκτελεστικὸν Σῶμα» ὅπου ἐκθέτει λεπτομερῶς περὶ τῆς ὑποθέσεως Ρουμελιώτη. Καὶ ἀναφέρει ὅτι, γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ σχεδιαζομένη ἀπὸ τοὺς Τουργκοαἰγυπτίους μεταφορὰ ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια στὴν Πρέβεζα δύο χιλιάδων ἀλόγων, ἔδωκε ἄδεια σὲ πολλοὺς «... νὰ ἄρματώσουν καταδρομικὰ πλοῖα διὰ νὰ ἐμποδίσουν ἢ καὶ συλλαμβάνουν τὰ ὑπὸ ξένας σημαίας οὐδετέρας ναυλωμένα ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς διὰ τοῦτον τὸν σκοπὸν... ἀπαγορεύσας ρητῶς τὸ νὰ προξενοῦν τὴν παραμικρὰν ἐνόχλησιν εἰς τὰ Ἰονικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐνεργοῦν τὴν ἀνταπόκρισιν καὶ τὸ ἀναγκαιότατον εἰς τὰς νήσους ταύτας (Ἰονίους) ἐμπόριον μὲ τὴν ξηράν...». Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ὁ Ρουμελιώτης, ποὺ εἶχε τὴν ἄδεια νὰ ἄρματώσῃ καταδρομικὸ πλοῖο, δὲν ἐτήρησε τὴν ἀπαγόρευση καὶ προκάλεσε ἔντονη διαμαρτυρία τοῦ Ἀρμοστοῦ τῶν Ἰονίων Νήσων, ὁ ὁποῖος ζήτησε νὰ παραδοθεῖ ὁ καταδρομεὺς αὐτὸς στὴν Ἰό-

29. Ὅσο γνωρίζομε, δὲν ἔχουν δημοσιευθεῖ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόθεσις τοῦ Ρουμελιώτη ἐγγράφα, ποὺ βρίσκονται στὸν Φάκ. 6 τοῦ Ὑπουργείου Δικαίου (ΓΑΚ).

νιο Διοίκηση. Τὸ αἶτημα τοῦτο ἀπέκρουσεν ὁ Μαυροκορδάτος, ἀφοῦ ἔδωσε «διὰ ζώσης φωνῆς τὴν πληροφορίαν... ὅτι θέλει παιδευθῇ αὐστηρὰ ὁ Ρουμελιώτης... (ὁ ὅποιος ἤδη) εὐρίσκεται ὑπὸ κρίσιν ἐγκληματικήν... ὡς παραβὰς καὶ καταπατήσας τοὺς ἐλληνικοὺς νόμους...»³⁰. Ἡ ἐξυπνη αὐτὴ τοποθέτηση τῆς ὑποθέσεως Ρουμελιώτη ἀπὸ τὸν Μαυροκορδάτο καὶ ἡ πανηγυρική ἀγγελία τῆς καταδίκης ἀπὸ τὰ *Ἑλληνικὰ Χρονικά*, φαίνεται ὅτι ικανοποίησαν τὸν Ἀρμοστήν τῶν Ἰονίων Νήσων.

Μετὰ ἓνα μῆνα (30 Αὐγούστου 1824) συντάσσεται ἀναφορὰ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ Δικαίου, ἐκ μέρους τῆς «ἐν ἀπουσία τοῦ Γεν. Διευθυντοῦ τῆς Δυτ. Ἑλλάδος ἐνεργούσης Ἐπιτροπῆς», πού τὴν ὑπογράφουν οἱ Γ. Πραϊδῆς καὶ Ἰ. Μάγερ. Σ' αὐτὴν ἐκτίθεται ὅτι ἡ ἀπόφαση τοῦ Δικαστηρίου τῶν Ἐκκλητίων, μὲ τὴν ὁποία καταδικάσθηκε ὁ Ρουμελιώτης ὡς καταδρομεὺς καὶ τοῦ ἐπιβλήθηκε ἡ ποινὴ τῆς ἐξορίας, «φαίνεται ἄτακτος» καὶ προσδιορίζονται τὰ σφάλματά της μὲ τὴν ἀκόλουθη ὀχι ἀβάσιμη νομικὴ ἐπιχειρηματολογία: «α'. Διότι δὲν ἠξεύρομεν ἐὰν τὸ Δικαστήριον τῶν Ἐκκλητίων ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ ἐξορίζῃ ἓνα ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τῆς Δυτ. Ἑλλάδος, οὔτε βλέπομεν εἰς τί χρησιμεύει νὰ ἐξορισθῇ ἓνας κακοῦργος ἀπὸ ἓν μέρος εἰς ἓν ἄλλο τῆς αὐτῆς Ἐπικρατείας. β'. Ἀμφιβάλλομεν πολὺ μάλιστα ἐὰν τὸ αὐτὸ Δικαστήριον ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ προσδιορίσῃ τὸ μέρος τῆς ἐξορίας καὶ τῆς διατριβῆς τοῦ κακούργου καὶ μάλιστα ἐνῶ αὐτὸ τὸ μέρος εἶναι ἐκτὸς τῆς περιφερείας τῆς Δυτ. Ἑλλάδος...». Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἡ Ἐπιτροπὴ ἔκρινε ὅτι ἔπρεπε «νὰ καθυποβληθῇ» ἡ ἀπόφαση στὸ Ὑπουργεῖο τοῦ Δικαίου, ὥστε τοῦτο «νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν ἀναθεώρησιν» τῆς ὑποθέσεως. Καὶ παρέχεται ἡ πληροφορία ὅτι ὁ καταδικασθεὶς Ρουμελιώτης «ἐπέμφθη εἰς Γαστούνην, διὰ νὰ σταλῇ ἐκεῖθεν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἀστυνομίας»³¹.

Στὸ πλαίσιο τοῦ κεφαλαίου τούτου, ταιριάζει νὰ μνημονευθεῖ μία ἀπόφαση

30. Πρόκειται γιὰ τὴν ἀρ. 2499 τῆς 26 Ἰουλίου 1824, ἀναφορὰ — φάκ. 6 τοῦ Ὑπουργείου Δικαίου (ΓΑΚ) — ἡ ὁποία δὲν ἔχει συμπεριληφθεῖ στὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον τοῦ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου.

31. Ἡ ἀναφορὰ τῆς 30 Αὐγ. 1824 (μὲ τὸν δυσδιάκριτο ἀρ. 2871;) εὐρίσκεται στὸν φάκ. 6 Ὑπουργείου Δικαίου (ΓΑΚ). Εἶναι ἀξιοσημεῖωτον ὅτι οἱ ἴδιοι Γ. Πραϊδῆς καὶ Ἰ. Μάγερ μὲ ἐπόμενη ἀναφορὰ τοὺς (3 Σεπτεμ. 1824) πρὸς τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα διατυπώνουν τὴν ἐκπληξή τους, διότι - ὅπως πληροφορήθηκαν — ὁ Ρουμελιώτης «περιέρχεται ἐλεύθερος... καὶ τὸ πρᾶγμα ἔγινε γνωστὸν εἰς Ζάκυνθον καὶ ἐπείραξε πολὺ τὴν Ἰόνιον Διοίκησιν, ἥτις θέλει κάμει τοῦτο τὸ συμπέρασμα, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἢ δὲν ὑπάρχουν νόμοι ἢ δὲν ἔχει ἡ Διοίκησις τὴν δύναμιν νὰ τοὺς ἐκτελέσῃ...». Καὶ ἐπισημαίνουν ὅτι ἡ Ἰόνιος Διοίκησις «...ἔχει εἰς τὴν ἐξουσίαν της ἐπὶ ἀπλοῖα Μεσολογγίτικα μὲ τὰ κανόνια των καὶ ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν εἴκοσι ναύτας...». *Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου*, IV, σελ. 867 - 868.

(ὄχι αὐστηρῶς δικαστική), ποὺ ὅμως ἀναφέρεται στὸ δίκαιο τοῦ πολέμου καὶ ὑπῆρξε σύμφωνη μὲ τοὺς «νόμους τῶν Ἑθνῶν». Τὴν ἀπόφαση πῆρε ὁ Λόρδος Βύρων στὸ Μεσολόγγι τὸν Ἰανουάριο 1824, ὕστερ' ἀπὸ συγκατάθεση τῆς Διοικήσεως καὶ ἀφοροῦσε τὴν τύχη Τούρκων αἰχμαλώτων. Ὁ Βύρων, ποὺ «ἔδωσε πολλὰ δείγματα τῶν εὐγενικῶν καὶ χριστιανικῶν αἰσθημάτων του», ἔγραψε στὸν Γιουσούφ Πασᾶ στὴν Πάτρα ὅτι ζήτησε ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση καὶ αὐτὴ εὐγενικὰ τοῦ παρεχώρησε τέσσερες Τούρκους αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους τοῦ παραδίδει χωρὶς ὄρους, παρὰ μόνον μὲ τὸν λόγο του νὰ φερθεῖ ὅσο γίνεται ἀνθρώπινα σὲ «Ἕλληνες, ποὺ μπορεῖ νὰ πέσουν σὲ Μουσουλμάνους»³².

Ἄς προσθέσουμε ὅτι θεωροῦμε ἐκτὸς θέματός μας τὴν λεγομένη «Δίκη τοῦ Καραϊσκάκη» (Ἀπρίλιος 1824). Διότι δὲν ὑπῆρξε πράξη δικαστική, ἀλλὰ πολιτική καὶ δὲν ἔγινε στὸ Μεσολόγγι, ἀλλὰ στὸ Αἰτωλικό. Ἐκεῖ ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν Μαυροκορδαῖο «Δηλοποίησις» μὲ τὴν ὁποία γνωστοποιοῦσε ὅτι «ἐδιορίσθη Ἐπιτροπὴ νὰ ἐξετάσῃ αὐτὸν (τὸν Καραϊσκάκη) καὶ ὅσους ἄλλους ἤθελον φανεῖ ἔνοχοι ἐπιβουλῆς ἐναντίον τῆς πατρίδος...». Ἡ αὐτοσχέδια αὐτὴ Ἐπιτροπὴ — «τόπον ἐπέχουσα στρατοδικείου»³³ — δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηριθεῖ ὡς Δικαστήριον. Οὔτε ἄλλωστε ἐξέδωσε ἀπόφαση, ἀλλὰ «Προκήρυξιν» πρὸς τοὺς πολιτικούς καὶ στρατιωτικούς ἀρχηγούς καὶ πρὸς ὅλους τοὺς «Ἕλληνες, μὲ τὴν ὁποία ἐπιβλήθηκε στὸν Καραϊσκάκη ὡς ποινὴ «νὰ ἀναχωρήσῃ ἀμέσως ἀπ' ἐδῶ, μ' ὅλον ὅπου εἶναι καὶ ἀσθενής...»³⁴. Ὁ διωγμὸς αὐτὸς καταχρηστικῶς ὀνομάσθηκε «δίκη».

VIII

Στὰ συνταγματικὰ κείμενα τῆς Ἐπιδαύρου καὶ τοῦ Ἀστρους (παράγραφοι

32. Τὰ παραπάνω δημοσιεύονται στὴν ἐφημερίδα *Telegrafo Greco* (No 2, Messolonghi, 27 Marzo 1824), ὅπου ἡ ἀπόφαση τοῦ Λ. Βύρωνος παρουσιάζεται ὡς σύμφωνη μὲ «τοὺς νόμους τῶν ἐθνῶν» (le leggi delle Nazioni). Τὴν ξενόγλωσση αὐτὴν ἐφημερίδα ἐξέδιδε στὸ Μεσολόγγι — κυκλοφόρησαν μόνον ἑξ φύλλα — ὁ φίλος καὶ συνεργάτης τοῦ Βύρωνος κόμης Pietro Gamba. Ὁ ἴδιος μνημονεύει τὸ περιστατικὸ τῶν Τούρκων αἰχμαλώτων καὶ στὸ ἐνδιαφέρον βιβλίον του «Τὰ κατὰ τὴν μετάβασιν τοῦ Λόρδου Βύρωνος στὴν Ἑλλάδα» (τὸ μετέφρασε ὁ Μπ. Ἀνινος μὲ τίτλον Ὁ Βύρων ἐν Ἑλλάδι). Σχετικῶς βλ. Διον. Κόκκινου, Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, τομ. 7, σελ. 80 ἐπ. καὶ 108 ἐπ. Ἐπίσης Αἰκ. Κουμαριανοῦ, Ὁ Τύπος στὸν Ἀγῶνα, 1971 τόμ. Α', Εἰσαγωγή, σελ. κθ'.

33. Τὸν χαρακτηρισμὸ δίδει ὁ Σπυρ. Τρικούπης, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαστάσεως, κεφ. ΜΗ'.

34. Ἡ «Δηλοποίησις» (σχῆμα κατηγορητηρίου) καὶ ἡ «Προκήρυξις» (σχῆμα ἀποφάσεως) δημοσιεύθηκαν στὰ φύλλα 27 καὶ 30 τοῦ 1824 τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν». Βλ. καὶ Ἀπ. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τομ. ΣΤ', σελ. 627 - 628.

πζ' και οα' αντιστοίχως) διακηρύσσεται η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας — του Δικαστικού ή Δικανικού — «από τὰς δύο ἄλλας δυνάμεις, τὴν Ἐκτελεστικὴν καὶ Βουλευτικὴν». Ὅμως στὴν πράξη ὑπῆρξαν περιπτώσεις ἐπεμβάσεων στὰ ἔργα τῶν Δικαστηρίων ἀπὸ τὸν Ὑπουργὸ τοῦ Δικαίου ἢ καὶ ἀπὸ τὶς τοπικὲς Διοικήσεις (Ἐπιτροπὲς Διευθυντικὲς ἢ Ἀρμοστῶν). Βεβαίως, οἱ ἐπεμβάσεις αὐτὲς ἦσαν τότε ἀναπόφευκτες ἐξαιτίας τῶν δυσχερειῶν, ποὺ προέκυπταν ἀπὸ τὴν ἀτέλεια τῆς νομοθεσίας, τὴν ἰδιορρυθμία πολλῶν ὑποθέσεων καὶ τὴν ἔλλειψη νομικῆς μορφώσεως στοὺς δικαστάς.

Μποροῦν ν' ἀναφερθοῦν ἀρκετὲς περιπτώσεις (ἐκτὸς ἐκείνης τοῦ Ρουμελιώτη, ποὺ ἐκθέσαμε στὸ προηγούμενο κεφάλαιο) ἐνδεικτικὲς ἐπεμβάσεων στὰ ἔργα τῶν Δικαστηρίων τοῦ Μεσολογγίου, ὅπως οἱ ἐπόμενες: Ἀπὸ ἔγγραφο τῶν Γεν. Ἀρμοστῶν τῆς Δ. Χ. Ἑλλάδος μὲ χρονολογία 4 Ἀπριλίου 1823 διαπιστώνεται ὅτι, σχετικῶς μὲ τὴν ἐγκυρότητα κάποιας «δευτέρας δημοπρασίας» εἶχεν ἤδη ἀποφανθεῖ τὸ Πρῶτον Δικαστήριον. Ὅμως ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἀρμοστῶν ἔκρινε — ὡσὰν ἦταν Ἀκυρωτικὸ — ὅτι ἡ ἀπόφαση αὐτὴ τοῦ Δικαστηρίου ὑπῆρξεν «ἄτακτος καὶ ἐσφαλμένη, καθὸ ἀποφαινομένη ἐπάνω εἰς... πράγμα τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ τὴν Διοίκησιν...»³⁵.

Ἐπίσης ἐνδιαφέρον παρουσιάζει μία ὑπόθεση διεκδικήσεως μεγάλου κτήματος, γιὰ τὸ ὁποῖο ἐκδόθηκε ἀπόφαση τοῦ Πρώτου Δικαστηρίου τὴν 7 Μαΐου 1823. Στὴν ἀπόφαση, ποὺ καὶ ἐξωτερικῶς ἔχει τὸ σχῆμα ἐγγράφου πρὸς τὸν Μινίστρον τοῦ Δικαίου, ἀναφέρεται ὅτι τὸ κτῆμα πρὸ πολλοῦ χρόνου «...ἐσφετερίσατο εἰς τῶν ἐν δυνάμει Ἀγάδων τοῦ Βραχωρίου...» καὶ διατυπώνεται ὁ ὀρθὸς κανόνας ὅτι «τὸ βίαι καὶ δυναστεία ἄρπαγὲν εἶναι δίκαιον νὰ ἀποδοθεῖ...». Ἐντούτοις ἀποφασίζεται νὰ παραπεμφθεῖ ἡ ὑπόθεση «πρὸς τὸν ἐξοχώτατον Μινίστρον τοῦ Δικαίου» γιὰ νὰ κριθεῖ ἀπὸ αὐτὸν ὡς ἀρμόδιο «ὅθεν ἀνήκει»³⁶.

Ὑπῆρξε καὶ περίπτωση — ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἦταν μοναδική — ποὺ γιὰ τὴν ἐκδίκαση ἰδιωτικῆς ὑποθέσεως στάλθηκε στὸ Δικαστήριον ἔγγραφο τῆς Διοικήσεως. Ἔτσι τὰ Δικαστήρια φαίνεται ὅτι μποροῦσαν νὰ κινοῦνται καὶ κατὰ παραγγελίαν τῆς Διοικήσεως (ὅχι μόνον ὕστερα ἀπὸ ἀγωγὴ ἢ αἵτηση τοῦ ἐνδιαφερομένου). Συγκεκριμένως πρόκειται γιὰ κάποιον «εὐπειθέστατον πατριώτην», ὁ ὁποῖος ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Ἀλέξ. Μαυροκορδάτον ἐπιστολὴ παραπόνων ἐναντίον ὠρισμένων προσώπων, ἐπειδὴ «... ἀναιροῦν τὴν ἐγγύησιν... εἰς τὴν ἐγγυητικὴν συμφωνίαν μας δὲν εἴχομεν μάρτυρας... προστρέχω ἄρα εἰς τὴν ἐκλαμπρότητά σου καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ σκεφθῇς τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ κάμῃς μίαν ἀπόφασιν...». Ἡ ἐπιστολὴ διαβι-

35. Βισβίτζη, ὅ.π. σελ. 242.

36. Βισβίτζη, ὅ.π. σελ. 153, 245 καὶ 428.

βάσθηκε στην Διοίκηση (Γεν. Ἀστυνόμο καὶ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ), ἡ ὁποία μὲ τὸ ἀπὸ 3 Ἰανουαρίου 1825 ἔγγραφο τὴν παρέπεμψε στὸ Δικαστήριον, γιὰ «... νὰ θεωρήσῃ τὴν ἀναφερομένην ὑπόθεσιν καὶ νὰ ἀποφασίσῃ κατὰ τοὺς νόμους τὸ δίκαιον...»³⁷.

Πρέπει ἐπίσης νὰ μνημονευθεῖ καὶ τὸ γεγονός τῶν παρεμβάσεων τῶν Στρατιωτικῶν (Καπιτάνων) στὶς ἀντιδικίες τῶν πολιτῶν. Οἱ παρεμβάσεις αὐτές, ποὺ προκαλοῦσαν ἀποδυνάμωση τοῦ κύρους τῶν Δικαστηρίων, ἀπασχόλησαν τὴν Συνέλευση τῶν Προκρίτων καὶ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ὀπλῶν, ποὺ συγκροτήθηκε στὸ Μεσολόγγι τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1823. Καὶ ἀποφασίσθηκε σχετικῶς «... οἱ στρατιωτικοὶ νὰ μὴ θεωροῦν κρίσεις, μήτε νὰ παίρνουν τζερεμέδες καὶ ἄλλα δοσίματα ἀπὸ τὸν λαόν...»³⁸. Ὁ Σπυρ. Τρικούπης παρατηρεῖ σχετικῶς ὅτι ὅλοι, ποὺ συγκρότησαν τὴν συνέλευση αὐτὴν τοῦ Μεσολογγίου «... ἐπρόβαλαν ἐκ συμφώνου πρὸς διόρθωσιν (τῶν ἀταξιῶν καὶ καταχρήσεων) διαφόρους τρόπους καὶ τοὺς συνυπέγραψαν ὅλοι οἱ ὀπλαρχηγοί»³⁹.

Ἄλλ' ὑπῆρξε καὶ μία ἀξιωματικὴ περίπτωση ἐρωτήματος περὶ ἐτεροδικίας, ποὺ ἀναφέρεται σὲ ἔγγραφο τῶν Ἀρμοστῶν τῆς Δ.Χ. Ἑλλάδος πρὸς τὴν κεντρικὴ Διοίκηση μὲ χρονολογία 4 Ἰουνίου 1823. Στὸ Μεσολόγγι τότε γινόταν ἀνάκριση — «προθεώρησις» — γιὰ ποινικὴ ὑπόθεση ἀνθρωποκτονίας, κατὰ δύο «ὑπηκόων Ἰονίων κατηγορουμένων ὡς φονέων ἑνὸς Ἑλλήνου». Καὶ διατυπώνεται σχετικῶς ἐρώτημα περὶ ἐτεροδικίας (χωρὶς νὰ χρησιμοποιεῖται ὁ νομικὸς αὐτὸς ὅρος). Δηλαδή ἐρωτᾶται ἡ κεντρικὴ Διοίκηση ἂν, ἐπειδὴ οἱ κατηγορούμενοι εἶναι «ὑποκείμενα ξένα», θὰ ἔπρεπε ἡ ὑπόθεση — «μετὰ τὴν προθεώρησιν» — νὰ διαβιβασθεῖ πρὸς ἐκδίκαση στὴν Ἰόνιον Διοίκηση. Ὅμως ἀκολουθεῖ ἡ ἐξῆς δραματικὴ ἐπιφύλαξη : «...μολονότι εἶναι εἰς τὴν καρδίαν μας, καθὼς πρέπει νὰ εἶναι εἰς τὴν καρδίαν παντὸς Ἑλλήνου, ἀκριβὲς τὸ δικαίωμα τὸ δικαστικὸν τῆς Ἑλλάδος»⁴⁰.

IX

Στις 21 Φεβρουαρίου 1824 ἐκδίδεται καὶ δημοσιεύεται στὸ Μεσολόγγι ἀπὸ τὴν Προσωρινὴ Διοίκηση ἓνα σπουδαῖο νομοθετικὸ κείμενο μὲ τὸν τίτλο Ὁδηγία

37. Τὴν περίπτωσιν ἐπεσημάνσαμε στὸν φάκ. 12 τοῦ Ὑπουργείου Δικαίου (ΓΑΚ). Τὸ σχετικὸ ἔγγραφο ἀρ. 3506 ἀπὸ 3 Ἰανουαρίου 1825 ὑπογράφουν οἱ Ἰ. Μάγερ καὶ Κ. Πεταλᾶς. Καὶ ἄλλην ἐπέμβαση τῆς Διοικήσεως στὰ ἔργα τῶν Δικαστηρίων βλ. στὸ παρακάτω κεφ. XIII.

38. Ἔτσι δημοσιεύθηκε ἡ ἀπόφασις τῆς Συνελεύσεως στὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικά» τῆς 19 Ἰαν. 1824.

39. Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, κεφ. ΜΗ'.

40. Ν. τ. Κ. ο. ν. ό. μ. ο. ς, Ἀνέκδοτα Κείμενα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Ἀθῆναι 1966 (πρόκειται γιὰ τὸ ἀριθ. 25 ἔγγραφο).

τῶν Δικαστηρίων. Πρόκειται γιὰ ἐννενήντα ἄρθρα, ποὺ συμπληρώνουν ἢ καὶ τροποποιοῦν τὴν Διάταξιν τῶν Δικαστηρίων (τοῦ ΙΓ'/1822 Κώδικος τῶν Νόμων), σύμφωνα μὲ ἐξουσιοδότηση, ποὺ δόθηκε μὲ τὸ 414 τοῦ 1823 θέσπισμα τοῦ Βουλευτικοῦ. Οἱ ὁδηγίες αὐτὲς ἀπευθύνονται στὰ Δικαστήρια τῆς Δ.Χ. Ἑλλάδος «... διὰ νὰ ἀκολουθῶσι μεθοδικῶς αἱ δικαστικαὶ ὑποθέσεις, ὥστε αἱ ἐνέργειαι τῶν Δικαστηρίων νὰ γίνωνται ὁπωσοῦν τακτικαί».

Στὶς Ὁδηγίες γίνεται εἰδικὴ πρόβλεψη καὶ γιὰ τὸ θαλάσσιο Δικαστήριον, ποὺ — ὅπως ἀναφέρθηκε σὲ προηγούμενο κεφάλαιο — λειτουργοῦσε ἤδη στὸ Μεσολόγγι. Συγκεκριμένως καθορίζεται ὅτι τὸ Δικαστήριον τῶν Ἑκκλητίων (ποὺ εἶχε ἰδρυθεῖ στὸ Μεσολόγγι) λειτουργεῖ ὡς Πολιτικόν, ὡς Ἑγκληματικόν καὶ ὡς θαλάσσιον Δικαστήριον. Μὲ τὴν τρίτη μορφή του «κρίνει τὰς συλλαμβανομένας λείας παρὰ τῶν Ἑλλήνων Καταδρομέων». Σὲ ἑνδεκα ἄρθρα (ἀπὸ ΞΘ' ἕως ΟΘ') ρυθμίζονται τὰ τῆς λειτουργίας τοῦ Δικαστηρίου τούτου, ποὺ ὅμως θὰ πρέπει νὰ τὸ θεωρήσουμε — ὅπως καὶ τὴν προκάτοχό του Ἐπιτροπεία — μᾶλλον ὡς ἰδιόρρυθμο διοικητικὸ παρὰ ὡς δικαστικὸ ὄργανο, τοῦ ὁποίου τὶς ἀποφάσεις ἐπεκύρωνε ἡ Διοίκηση. Τὴν πραγματικὴ ὑπόστασις τοῦ Θαλασίου Δικαστηρίου προσδιορίζει τὸ ἄρθρο ΟΑ', μὲ τὸ ὁποῖο ἡ ἀρχὴ τῆς σκοπιμότητος παραμερίζει ἐκείνην τῆς νομιμότητος: «Ἐπισυμβαινουσῶν τοιούτων ὑποθέσεων, ὁ Πρόεδρος τοῦ Δικαστηρίου τῶν Ἑκκλητίων ζητεῖ καὶ στοματικὰς ὁδηγίας τῆς Διοικήσεως ἢ ἐγγράφους κατὰ τὴν περίστασιν, καθότι τὰ σκάφη τῶν πλοίων διὰ τὸ σέβας, τὸ ὁποῖον τὸ ἔθνος προσφέρει εἰς τὰς βασιλικὰς σημαίας, ἐσυνηθίσθη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ ἀπολύωνται». Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Διοίκηση ὑπολόγιζε — δικαιολογημένα — τὶς εὐρωπαϊκὰς κυβερνήσεις καὶ δὲν ἐπιθυμοῦσε ἐκτράχυνση τῶν σχέσεων μὲ ξένα κράτη ἐξαιτίας τυχοδιωκτῶν ἢ κερδοσκοπῶν ὑπηκόων τους, ποὺ μὲ τὸ λεγόμενο «πολεμικὸν λαθρεμπόριον» συχνὰ ἀνελάμβαναν τὸν ἀνεφοδιασμὸ τῶν Τούρκων.

Ὁ ἄγνωστος συντάκτης τῶν Ὁδηγιῶν φαίνεται ὅτι ἦταν κάτοχος νομικῆς μορφώσεως, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος εὐσεβής. Συμπεριέλαβε ὅχι μόνον διατάξεις πολιτικῆς καὶ ποινικῆς Δικονομίας καὶ ὀργανισμοῦ Δικαστηρίων, ἀλλὰ καὶ ἠθικονομικὰς νουθεσίες καὶ πρακτικὰς ὑποδείξεις. Παραθέτουμε ὠρισμένα ἄρθρα τῶν Ὁδηγιῶν, ποὺ — κατὰ τὸ οὐσιῶδες περιεχόμενό τους — ἐκφράζουν καὶ σημερινούς νομικοὺς ἢ ἀπλῶς δεοντολογικοὺς κανόνες:

«Α'. Οἱ Κριταὶ Δικαστηρίων χρεωστοῦν ὡς καλοὶ πατέρες νὰ δέχωνται τὰ δικαιολογήματα τῶν διαφορομένων τόσον ἐγγράφως ὅσον καὶ διὰ στόματος μὲ εὐπροσηγορίαν, μὲ ἀπάθειαν καὶ ὑπομονήν, χωρὶς νὰ ὁμιλοῦν, ἐν ὧσιν ὁμιλεῖ ὁ διαφορόμενος, οὔτε νὰ τοῦ διακόπτουν τὴν ὁμιλίαν ἢ νὰ οἰκαιοποιοῦνται τὴν διαφορὰν πρὸς βοήθειαν τοῦ ἑνὸς μέρους, δὲν πρέπει νὰ ὁμιλοῦν ἐπὶ Κριτηρίου εἰς τινὰ μὲ

ὄργην ἢ ἀπρεπῶς, ἀλλὰ μὲ σοβαρότητα νὰ φυλάττουν τὸν χαρακτῆρα τοῦ Κριτοῦ.

Δ'. Μὲ ὅλον ὁπὺ ὁ Ὁργανικὸς Νόμος θεσπίζει ἀνεξάρτητον τὸ Δικαστικόν, οἱ Κριταὶ τότε μόνον εἶναι ἀνεξάρτητοι, ὅταν ἐκτελοῦσι τὰ καθήκοντά των κατὰ τοὺς καθεστῶτας Νόμους τῆς Πατρίδος· ὑπόκεινται δὲ εἰς τοὺς ἰδίους Νόμους καὶ κρίνονται διὰ τὴν παράβασιν τῶν χρεῶν τους.

ΚΕ'. Ὅταν τύχη ὑπόθεσις μεγάλη, ἀπαιτοῦσα μακρυνὴν σκέψιν, ἀρχομένη πρέπει νὰ τελειώσῃ εἰς τὴν ἰδίαν συνέλευσιν τοῦ Δικαστηρίου χωρὶς διακοπὴν, καὶ ἂν παρέλθῃ ἡ ὥρα, ἄβλαπτον.

Λ'. Εἰς κάθε Δικαστήριον πρέπει νὰ ᾔῃ μία εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος, καὶ κανδῆλα καίουσα ἐν καιρῷ τῆς συνελεύσεως τῶν Κριτῶν.

ΛΖ'. Οἱ Κριταὶ ἀφ' οὗ ἀκούσουν τῶν διαφορομένων, δύνανται πρὶν τῆς ἀποφάσεώς των (ὅταν τὸ κρίνουν ἀρμόδιον) νὰ συμβουλευσούν τὰ μέρη πρὸς ἐξισασμόν...

Ψ'. Οἱ Νόμοι πρέπει νὰ ἐξετάζωνται ἀκριβῶς καὶ νὰ ἐξηγοῦνται κατὰ τὸ ἀληθὲς αὐτῶν νόημα»⁴¹.

X

Σπουδαία πηγὴ πληροφορήσεως γιὰ τὰ ἱστορικὰ τοῦ Μεσολογγίου κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους ἀποτελεῖ ἡ ἐφημερίδα *Ἑλληνικὰ Χρονικά*. Ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸ Ἀγγλικὸ Φιλελληνικὸ Κομιτάτο καὶ ἦταν τὸ ἡμιεπίσημο ὄργανο τῆς Διοικήσεως τῆς Δ. Χ. Ἑλλάδος. Κύριος συντάκτης ἦταν ὁ ἐλβετὸς γιατρὸς Ἰωάννης - Ἰάκωβος Μάγερ.⁴² Ἐκδόθηκαν συνολικῶς 226 φύλλα ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1824 ἕως 20 Φεβρουαρίου 1826.

Στὴν προμετωπίδα τῶν *Ἑλληνικῶν Χρονικῶν* ἀναγράφοταν ἡ ρῆσις τοῦ Φραγκλίνου «τὰ πλείω ὀφέλη τοῖς πλείοσι», ποὺ ἀποτελοῦσε τὸ σύνθημα τῆς φιλοσοφικοκοινωνικῆς θεωρίας τοῦ Ὁφελιμισμού (Utilitarismus). Ὑπέρμαχος τῆς θεωρίας αὐτῆς ἦταν ὁ ἄγγλος νομικὸς καὶ φιλόσοφος Ἱερεμίας Βένθαμ (Bentham

41. Τὰ 90 ἄρθρα τῶν Ὁδηγιῶν ἔχουν δημοσιευθεῖ ἀπὸ τὸν Βι σ β ί ζ η (δ.π. σελ. 309 - 317) ἀπὸ χειρόγραφο ἀντίγραφο μὲ χρονολογία 23 Ἰανουαρίου 1825, ποὺ φυλάσσεται στὸν φάκ. 12 Ἐπιτροπῆς Δ.Χ. Ἑλλάδος (ΓΑΚ).

42. Στὸ Μεσολόγγι ἐκδόθηκε καὶ ἡ χειρόγραφη Ἐφημερίδα «Αἰτωλική», τῆς ὁποίας μᾶς εἶναι γνωστὰ μόνον τρία φύλλα μὲ χρονολογίες 10, 15 Αὐγούστου καὶ 10 Σεπτεμβρίου 1821. Σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικά» ἐκδόθηκε στὸ Μεσολόγγι καὶ ἡ ἐφημερίδα «Telegrafo Greco», ποὺ μνημονεύσαμε στὴν παραπάνω σημ. 32. Βλ. Ἀ π. Β α κ α λ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τομ. ΣΤ', 1982, σελ. 601 ἐπ. καὶ Α ἱ κ. Κ ο υ μ α ρ ι α ν ο ὕ, Ὁ Τύπος στὸν Ἀγῶνα, τομ. Α, 1971, Εἰσαγωγή, σελ. ιε' καὶ μα' ἐπ. Εἰδικῶς γιὰ τὸν Μάγερ βλ. Κ. Γ. Μ α κ ρ υ κ ῶ σ τ α, Μεσολογγίτικα, Ἀθήνα 1984.

1747 - 1832) από τα πρώτα μέλη του Κομιτάτου, το όποιον είχε συγκροτηθεῖ στο Λονδίνο το 1823, για να βοηθήσει τους αγωνιζομένους Έλληνες. Καὶ συνδέονταν με τὸν εκπρόσωπο τοῦ Κομιτάτου στο Μεσολόγγι Συνταγματάρχη Στάνχοπ, τὸν «τυπογραφικὸ συνταγματάρχη», ὅπως τὸν ἀποκαλοῦσεν ὁ Βύρων⁴³.

Ἀπὸ σχετικὸ δημοσίευμα τῶν *Ἑλληνικῶν Χρονικῶν* μαθαίνομε ὅτι ὁ Βένθαμ εἶχε τὴν φιλοδοξία νὰ ἐκπονήσῃ «Κώδικα Γενικῶν Νόμων», ἓνα εἶδος διεθνoῦς νομικῆς συμφωνίας ἐπὶ ὠφελιμιστικῶν ἀρχῶν, ποὺ θὰ υἱοθετοῦσαν ὅλα τὰ φιλελεύθερα ἔθνη, με τὸν σκοπὸν ὅπως «... ὅσα καλὰ ὁ ἄγραφος νόμος ἐμπεριέχει, μεταβληθῶσιν εἰς νόμον γραπτόν...». Στὸ ἴδιο δημοσίευμα τονίζεται ἡ ἀνάγκη συντομίας καὶ σαφηνείας τῶν νόμων: «... πρέπει ὅμως οἱ νόμοι νὰ μὴ εἶναι ἐκτεθειμένοι εἰς φράσεις σχοινοτενεῖς... οἷτινες εἰς ἄλλο δὲν συντελοῦν, εἰμὴ εἰς πλειότερον κέρδος τῶν συνθετῶν αὐτῶν συνηγόρων...». Καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἐντονη προτροπή: «Νὰ συντεθῶσι με πλειότεραν σαφήνειαν καὶ εἰκοσάκις πλέον συντόμως...»⁴⁴.

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν ὠρισμένα ἄρθρα τῶν *Ἑλληνικῶν Χρονικῶν* καὶ γιὰ τὸ εἰδικώτερον νομικὸ τους περιεχόμενο. Με τὸν παράξενον τίτλο «Περὶ τῶν ἀναφορῶν τῶν νόμων πρὸς τὰς δικασίας καὶ τῶν δικασιῶν πρὸς τὰς ἀποδείξεις» διατυπώνονται σκέψεις γιὰ τὴν λογικὴ σχέση, ποὺ συνδέει τοὺς νομικοὺς ὁρισμοὺς με τὰ κρίσιμα πραγματικὰ περιστατικά. Αὐτὰ πρέπει νὰ ἐπισημαίνονται καὶ νὰ ἀποδεικνύονται «ὅσον τὸ δυνατόν με τὸν καλύτερον τρόπον... κατὰ τὴν δυνατὴν αὐτῶν πιθανότητα», ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐκδοσὴ ὀρθῆς ἀποφάσεως. Καὶ τὸ ἄρθρο καταλήγει, ἐξαίροντας τὴν σημασία καὶ ἀξία τῶν ἀποδείξεων: «Οὕτω λοιπὸν ἡ δικαστικὴ εἶναι οὐσιωδῶς ἐπιστήμη τοῦ ἐπιφέρειν τὰς ἀποδείξεις»⁴⁵.

Σὲ ἄλλο δημοσίευμα με τὸν τίτλο «Περὶ τῆς ἠθικῆς ἀνατροφῆς τῶν ἀνθρώπων» διατυπώνεται ἡ ἄποψη γιὰ αὐστηρὴ ἐφαρμογὴ τῶν «κολαστικῶν» (δηλαδή τῶν

43. Ὁ Παν. Κανελλόπουλος μνημονεύει σημαντικὰ γεγονότα, ποὺ συνδυάσθηκαν με τὴν διαμονὴ καὶ τὸν θάνατον τοῦ Λόρδου Βύρωνος στο Μεσολόγγι καὶ ἔτσι «εἰσάγει» με ἐξοχὸ τρόπο τὴν ἱερὴ πόλιν στὴν Ἱστορία τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Πνεύματος, τόμ. ΙΧ, κεφ. 218.

44. «Ἑλληνικά Χρονικά», φυλ. 9 καὶ 11 τοῦ 1824. Βλ. Ἀπ. Βακαλόπουλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμ. ΣΤ', 1982, σελ. 580 καὶ 594. Ἄς προστεθεῖ ὅτι καὶ στο Σχέδιο Ὁργανισμοῦ τῆς ἐφημερίδας «Telegrafo Greco» (βλ. παραπάνω σημ. 32 καὶ 42) ἀναφέρεται ὅτι οἱ ἱδρυταὶ τῆς ἐφημερίδας αὐτῆς, ποὺ ἦσαν βασικῶς οἱ ἄνθρωποι τοῦ Ἀγγλικοῦ Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου, ἐπιθυμοῦν τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ ἐλπίζουν νὰ τὸν ἴδουν «...κεκτημένον νόμους ἀπλοῦς καὶ σαφεῖς, δικαιοσύνην δὲ ἀκεραίαν, γοργὴν καὶ προπάντων ἀπονεμομένην ἀντὶ μικρᾶς δαπάνης». (P. Gamba, Ὁ Βύρων ἐν Ἑλλάδι, μτφρ. Μπ. Ἀννίνου, ἔκδ. Γαλαξίας, σελ. 174).

45. «Ἑλληνικά Χρονικά», φυλ. 10 τοῦ 1824. Βλ. Φωτοτυπία Ε'.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ.

Δρ. 10

Τὰ πλείω ὀφείλῃ, τοῖς πλείοσι.

Φρογκλῖνγς.

Μαρίγγιος εἴς τὴν Φεβρουαρίον 1826.

Περὶ τῶν ἀναφορῶν τῶν νόμων πρὸς
τὰς δικασίας, καὶ τῶν δικασιῶν πρὸς
τὰς ἀποδείξεις.

Σκοπεύμενον εἶναι τῶν σοφῶν νόμων νὰ
προξενῶσιν, ὅταν τὸ δυνατόν πλείοτερον,
τὴν εὐδαιμονίαν τῶν περισσotέρον ἀνθρώ-
πων· ἀλλ' οἱ νόμοι, εἴτε καλὸ εἶναι, εἴτε
κακόν, τότε μόνον ἐκτελεῖται, ὅταν ἐξ αὐ-
τῶν προκύπτῃ δίκαια καὶ ἐνοχαι.
(οὐδὲ γὰρ ἡθε) τὰ μὲν δίκαια ἐμπεριέχουσιν,
ὅσα καλὰ καὶ εὐάρεστα, ὅσα προξενοῦν
ἀπόλαυσιν καὶ ἀσφάλειαν· αἱ δὲ ἐνοχαι,
ὅσα ἐπὶ πᾶσι καὶ ἐπίπῃ, ὅσα ἐκτρέφουσιν
ἐνόχλησιν καὶ σέρησιν, τῶν ὁποίων ὅμως
πραγμάτων τὸ καλὸν συγκεραῖται ἀπὸ τῶν
κακῶν, ὅσα ἐξ αὐτῶν προκύπτουσιν. Ἰδοὺ
τοῦλάχιστον τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν καλῶν
νόμων· οἱ δὲ κακοὶ γεννῶσιν ἐνοχὰς πε-
ριττάς, καὶ πλείον ἐπὶ πᾶσι παρά ὠφε-
λίμους.

Οἱ νόμοι ἤθελον εἶναι διόλου ἀ-
τελεσφόροι, ἂν ὁ νομοθέτης δὲν ἐθέ-
λοι καὶ ἄλλους, οἱ ὅποιοι συντείνουν
εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν προδεδειγμένων·
οὗτοι δὲ οἱ δεύτεροι νόμοι εἶναι οἱ τῆς
προνοήσεως.

Χωρὶς ἐνταῦθα νὰ σημειώσωμεν
τὴν μεταξὺ τῶν νόμων τούτων διαφορὰν,
θέλωμεν ὀνομάσαι τοὺς πρώτους νόμους,

οὐσιαστικούς, καὶ τοὺς δευτέρους, ἐπιθετικούς.

Ὁ πρὸς ὃν ὅρος τοῦ δικαστοῦ εἶναι
ἡ ἀτόρατις, ὅπως καὶ ἂν τὸν ἀνιμάτω-
μεν, εἴτε κρίνῃ, εἴτε ψᾶρον, εἴτε δι-
σπῖσμα καὶ διδατκαλίαν.

Ὅταν ἰδιώτης τις διεκδύνηται πρὸς
τὸν δικαστὴν, ὁ σκοπὸς τοῦ εἶναι νὰ τὸν
ζητητή μίαν ἀπόφασιν, ἥτις θελεῖ εἶναι
σχετικὴ, ἥ εἰς μίαν πράξιν, ἥ εἰς ἓνα
δικαίον. Ὅταν πρόκειται λόγος περὶ πρά-
ξεως, ζητεῖται, εἰ ὁ δικαστὴς φραγῇ
ἀληθῆ ἢ ψευδῆ τὴν πράξιν, τὴν ὁποῖαν
καθυποβᾷλλουσιν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ, καὶ
τότε ὁ ἀτόρατις εἶχει βᾶσιν τὰς ἀπο-
δείξεις. Ὅταν δὲ πρόκειται λόγος περὶ
δικαίου, ζητεῖται, ποῖος ὁ νόμος περὶ τοῦ
δεῖνα, ἢ τοῦ δεῖνα πράγματα, ποῖα δι-
καία χορηγεῖ, ποῖα δίκαια ἐπιβάλλει.

Ὅταν ζητῇται παρὰ τοῦ δικαστοῦ
μία καταφατικὴ ἀπόφασις, ἀποτεινομένη
εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ δικαίου, καὶ τὸ
ζήτημα ὑπόκειται εἴτε εἰς ἀντίρρη-
σιν, τότε ὁ ἀντίδικος ζητεῖ μίαν ἀπο-
φατικὴν ἀπόφασιν, μὴ ὑποκειμένην εἰς
τὴν ἐνόχλην, τὴν ὁποῖαν ὁ ἐναντίας ἐπιφέ-
ρει κατ' αὐτοῦ.

Ἐδῶ ἐμπεριέχεται ὁ τιμωρητικὸς
νόμος, ὁ αὐτὸς ὀνομαζόμενος κοινῶς καὶ
πολιτικός· θεσπίζεται, τίς ὁ λόγος
τοῦ τιμωρητοῦ; τοῦ ψεφρίζειν; εἰ ἂν πρά-
ξῃ τις, ὀνομαζόμενη ἐγκληματικὴ εἶναι

ποινικῶν) νόμων. Ὁ συντάκτης φαίνεται ὅπαδὸς τῆς θεωρίας ὅτι σκοπὸς τῆς ποινῆς εἶναι ἡ γενικὴ πρόληψις τοῦ ἐγκλήματος καὶ ὑποστηρίζει : «... ὅπου αἱ κακίαι μένουν ἀτιμώρητοι ἐκεῖ ὁ ἀριθμὸς τῶν κακούργων ὑπερπερισεύει καὶ ἡ ἠθικὴ διαφθορὰ εὐρίσκει εἴσοδον εἰς ὅλον τὸ πολιτικὸν σῶμα...». Καὶ ὡς αὐστηρὸς ἠθικολόγος θεωρεῖ «χειρίστον πάντων» τὴν διάσταση μεταξὺ Δικαίου καὶ Ἠθικῆς, ποὺ συμβαίνει ὅταν «ὁ Νόμος ἐπιτρέπει καὶ ὑπερασπίζεται πολλάκις πράγματα, τὰ ὅποια ἡ χρηστότης ἀποδοκιμάζει...»⁴⁶. Ἀναπτύσσονται καὶ ὠρισμένες νομικοπολιτικὲς ἀπόψεις, σχετικὰ μὲ τὴν δημοσιότητα τῶν δικῶν καὶ τὴν ἐλευθερία τοῦ Τύπου. Ἐντυπωσιακὸς εἶναι ὁ τίτλος τοῦ ἄρθρου «Ἡ δημοσίευσις εἶναι ψυχὴ τῆς Δικαιοσύνης», ὅπου διακηρύσσεται μὲ ἀποστολικὸ πάθος : «... Ἡ διὰ τοῦ Τύπου δημοσίευσις διαλευκαίνει καὶ διασαφηνίζει τὰ πάντα καὶ δίδει τὸ ἀκριβέστατον μέτρον τῶν πραγμάτων ὅλων... Οἱ δὲ περὶ τοῦ Τύπου νόμοι πρέπει νὰ εἶναι ὅμοιοι μὲ τοὺς περὶ προφορικῶ λόγου... Αἱ θῦραι τῶν Δικαστηρίων μας εἶναι ἀνεωγμέναι...». Μὲ τὴν τελευταία φράση συσχετίζεται ἡ δημοσιότητα τῶν συνεδριάσεων τῶν Δικαστηρίων μὲ τὴν δημοσίευσήν τινος Τύπου τῶν τελουμένων κατὰ τὶς συνεδριάσεις αὐτές. Δηλαδή ἐπισημαίνεται τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ δημοσίευσις οὐσιαστικῶς συνιστᾷ μιὰ ἐπέκτασις τοῦ χώρου τῆς δημοσιότητος. Καὶ σὲ ἄλλο φύλλο ἀναγράφεται ἐνδιαφέρουσα συγκριτικὴ δικαίου διαπίστωση : «Τὸ σύστημα τῶν Ἀγγλικῶν Δικαστηρίων εἰς τὴν δημοσιότητα μᾶλλον, παρὰ εἰς ἄλλο τι χρεωστεῖ τὴν ὑπαρξίν του...», ἐνῶ τὰ δικαστικὰ συστήματα τοῦ Φρειδερίκου καὶ τῆς Αἰκατερίνης (δηλαδή τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ρωσίας) χαρακτηρίζει «ἑλλειψις τῆς οὐσιωδεστάτης ταύτης ἀρχῆς»⁴⁷.

XI

Δὲν ἔλειψαν—οὔτε τότε!—οἱ ἐπικρίσεις τοῦ Τύπου κατὰ τῶν δικαστῶν. Στὰ *Ἑλληνικὰ Χρονικά* (τῆς 4 Ἰουνίου 1824) δημοσιεύθηκε σφοδρὴ ἐπίκρισις κατὰ τοῦ Πρώτου Δικαστηρίου καὶ συγκεκριμένως ἀποδίδεται ἡ μομφή ὅτι δὲν στέκεται στὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς του, ὡς «... κατὰ τῆς ἀδικίας καὶ τοῦ δεσποτισμοῦ ἀνθιστάμενον προπύργιον». Ἀντιθέτως, ἐπαινεῖται τὸ Δικαστήριον τῶν Ἐκκλήτων καὶ προτρέπονται τὰ μέλη του πάντοτε νὰ ἐνεργοῦν «μὲ τὴν συνηθισμένην των δικαιοσύνην καὶ προθυμίαν». Ὁρισμένη αἰτία γιὰ τὴν παραπάνω ἐπίκρισις δὲν ἀναφέρεται καὶ γίνεται μόνον ἀόριστος ὑπαινιγμὸς γιὰ «φαντασιώδη προνόμια», ποὺ ὑποτίθεται ὅτι διεκδικοῦσαν τότε γιὰ λογαριασμὸ τους οἱ δικασταί, καὶ «συμπατριωτῶν παρά-

46. «Ἑλληνικὰ Χρονικά», φυλ. 23 καὶ 28 τοῦ 1825.

47. «Ἑλληνικὰ Χρονικά», φυλ. 6 καὶ 32 τοῦ 1824.

πονα...» Τὸ Πρῶτο Δικαστήριον ἀπάντησε ἀμέσως στὸ ἐπικριτικὸ δημοσίευμα μὲ ἔγγραφη ἀνακοίνωσή του, στὴν ὁποία χρησιμοποίησε βαρεῖες φράσεις γιὰ τὸν συντάκτη τῆς ἐφημερίδας *I. Μάγερ*, ὁ ὁποῖος ἀσκοῦσε καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱατροῦ-φαρμακοποιοῦ. Τὸν ἀποκαλεῖ «χθὲς Ἕλληνα» καὶ τὸν μέμφεται γιὰ «τὸν τρόπο τῆς φαρμακοπωλησίας του» ποὺ τὸν καθιστᾷ «δημοκατάρατον» διότι «... ἐκδύει τὸν κόσμον μὲ δράμια καὶ σιταρόσπειρα φαρμάκων». Ἡ ἀνακοίνωση αὐτὴ τοῦ Δικαστηρίου δημοσιεύθηκε στὸ ἐπόμενο φύλλο τῶν *Ἑλληνικῶν Χρονικῶν* μὲ δημοσιογραφικὴν εὐσυνειδησίαν, ἀλλὰ καὶ μὲ νέα καταφορὰ τῆς ἐφημερίδας γιὰ «τὴν ἀναξιοσύνην αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων τοῦ νὰ ἔχωσι τὸ μέγα τῶν Κριτῶν ὑπουργημα...».

Ὑπάρχει καὶ σχετικῶς μὲ τοὺς δικαστικοὺς μισθοὺς μία ἀναφορὰ (ἀπὸ 13 Αὐγούστου 1825) τοῦ Ἀλεξίου Τζιμπουράκη. Ἀπευθύνεται πρὸς τὴν *ὑπερτάτην καὶ Σεβαστὴν Διοίκησιν* καὶ ἐκφράζει παράπονα γιὰ τὴν παράλειψη καταβολῆς τῶν μισθῶν του : «... διὰ τὸν πρῶτον χρόνον 1823 δὲν ἔλαβον οὔτε ὀβολὸν καθὼς καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης Ἰανουαρίου 1825 ἄχρι τῆς σήμερον, διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Πατρίδος». Καὶ ὁ δικαστὴς αὐτὸς ζητεῖ νὰ ἱκανοποιηθεῖ τὸ αἶτημά του, διότι «γίνεται ἄδικον εἰς τοὺς πολιτικοὺς καὶ μάλιστα εἰς ἡμᾶς τοὺς Μεσολογγίτας, οἵτινες συνεισεφέραμεν πάντοτε καὶ συνεισφέρομεν ἔτι καὶ ποτὲ δὲν ἀπεπληρώθημεν»⁴⁸. Τὴν ἀναφορὰν ἐνίσχυσαν ἠθικῶς μὲ τὴν ἀπὸ 16 Αὐγούστου 1825 *Δηλοποίησίν* τους οἱ Ἰ. Παπαδιαμαντόπουλος, Γ. Καναβὸς καὶ Δ. Θέμελης ποὺ συγκροτοῦσαν τότε τὴν Διευθύνουσα τὴν Δυτ. Χ. Ἑλλάδα Τριμελῆ Ἐπιτροπή⁴⁹.

XII

Τὸ Μεσολόγγι ὑπῆρξε καὶ ὁ τόπος τῶν πρώτων ἀπὸ τὸ 1821 στὴν Ἑλλάδα νομικῶν ἐκδόσεων. Ἐκεῖ ἐμφανίσθηκαν «τύποις καὶ ἀναλώμασι Δ. Μεσθενέως» δύο συγγραμμάτια τοῦ κατόπιν περιωνύμου δικαστοῦ Ἀναστασίου Πολυζωΐδη, ὁ ὁποῖος παρέμενε στὸ Μεσολόγγι ἀπὸ τὸ 1821. Τὸ πρῶτο συγγραμμάτιο μὲ τὸν τίτλο «Προσωρινὸν Πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος ...» ἐκδίδεται τὸ 1824 καὶ ἀποτελεῖ συλλογὴ διαφόρων συνταγματικῶν καὶ νομοθετικῶν κειμένων ἑλληνικῶν καὶ ξένων⁵⁰.

48. Φάκ. 20 τοῦ Ὑπουργείου Δικαίου (ΓΑΚ).

49. Βλ. φωτοτυπία ΣΤ' ἀποσπάσματος τῆς Δηλοποιήσεως ἀπὸ τὸν φάκ. 20 τοῦ Ὑπουργείου Δικαίου (ΓΑΚ).

50. Ἀντίτυπα ὑπάρχουν στὴν Ἐθνικὴ καὶ στὴν Γεννάδειο Βιβλιοθήκη. Βλ. φωτοτυπία Ζ'. Οἱ προηγούμενες ἐκδόσεις τοῦ Προσωρινοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ὁργανισμοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Ἐπαρχιῶν καὶ Ὁργανισμοῦ τῶν Δικαστηρίων (Κόρινθος 1822), ὅπως ἐπίσης ὁ Νόμος τῆς Ἐπιδαύρου (Ἄστρος 1823) καὶ τὸ Ἀπάνθισμα Ἑγκληματικῶν (Ἰδρα 1824) δὲν

ΣΤ'

1607

Προσφώνη Διόικτου τῆς ἑστῆς.
ἡ Μουσικὴ τῆς τῆς τῆς ἑστῆς Προσφώνη ἑστῆς.

Δοκίμιον,

ὅτι ἐκ τῆς ἀρχῆς ἡμετέρας ὅτι τῆς Προσφώνης Μουσικῆς οὐκ ἀνέ-
παυμένη, ἀλλ' αὖτε ἀνέπαυται ἀνέπαυται ὅτι τῆς Προσφώνης ἀνέπαυται, ἀλλ' αὖτε
ἀνέπαυται τῆς Προσφώνης ἀνέπαυται τῆς Προσφώνης ἀνέπαυται, ἀλλ' αὖτε
ἀνέπαυται τῆς Προσφώνης ἀνέπαυται τῆς Προσφώνης ἀνέπαυται, ἀλλ' αὖτε

αὐτὴς ἑστῆς ἀνέπαυται τῆς Προσφώνης ἀνέπαυται τῆς Προσφώνης ἀνέπαυται,

.....

ὅτι ἐκ τῆς ἀρχῆς ἡμετέρας ὅτι τῆς Προσφώνης ἀνέπαυται τῆς Προσφώνης ἀνέπαυται,

ἡ 16. αὐγ. 1825.
Μουσικὴ

στ. 1607
P. Kaninia

18. 11. 1825. 1825.
Μουσικὴ
= 16. 11. 1825.

Ἀπὸ τὸν παλμώδη πρόλογο παραθέτουμε μικρὸ ἀπόσπασμα, χαρακτηριστικὸ τῆς λαχτάρας καὶ τοῦ ζήλου τῶν ἐπαναστατημένων ἐλλήνων γιὰ Δικαιοσύνη, ποὺ εὐ-γλωττα διερμηνεύει ὁ συγγραφέας: «Οἱ "Ἕλληνες δὲν ὑπεδύθησαν τὸν παρόντα ἀγῶ-να, εἰμὴ διὰ νὰ ἀνυψώσουν εἰς τὸν θρόνον (ἀφ' οὗ ἅπαξ ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ τὴν πολυ-κέφαλον "Υδραν τῆς ἀνομίας καὶ τῆς βαρβαρότητος) τὴν ἀδέκαστον δέσποιναν Θέμιν καὶ τὴν πάρεδρον αὐτῆς Σοφίαν, ἐξωρισμένας πρὸ πολλοῦ ἀπὸ τὴν γῆν τῶν γενε-θλίων των, καὶ ἀναλαμβάνοντες τὰ ὁποῖα ἡ βία τοὺς ἤρπαξε Φυσικὰ καὶ Πολιτικὰ δικαιώματα, νὰ συστήσωσιν "Ἔθνος...». Καὶ ἀκολουθεῖ ἡ προτροπὴ πρὸς τοὺς "Ἕλ-ληνες νὰ παραδειγματισθοῦν ἀπὸ τὰ ὁμόπιστα καὶ εὐνομούμενα ἔθνη καὶ νὰ γίνουν «... μέλη τῆς μεγάλης εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας». Μὲ τὶς τελευταῖες λέξεις ἐκφρά-ζεται καὶ ὁ δικὸς μας σύγχρονος ὁραματισμὸς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ μέλλοντος...

Τὸ 1825 ἐκδίδεται τὸ δεῦτερο συγγραμμάτιο τοῦ Πολυζωΐδη μὲ τὸν τίτλο «Θεωρία Γενικὴ περὶ τῶν διαφόρων Διοικητικῶν Συστημάτων...»⁵¹. Στὸν μακρό-τατο πρόλογο (ἀπὸ σελίδες πδ' - 84) κυρίως ἐξαίρεται ἡ σπουδαιότητα τοῦ ἔργου τῆς ἀπονομῆς τῆς Δικαιοσύνης στὸ πλαίσιο τοῦ Κοινοβουλευτικοῦ Πολιτεύματος. Ἰδοὺ μία ἐκφραστικὴ διατύπωση: «Ἄλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀποτερματίζει τὸ λαμ-πρὸν τοῦτο οἰκοδόμημα τῆς Κοινοβουλευτικῆς Πολιτείας καὶ ὑποστηρίζει ἐνταυτῷ ὅλας τὰς θεμελιώδεις αὐτοῦ βάσεις καὶ ἀρχάς, εἶναι ἡ σοφία, ἀκριβὴς καὶ ἀφιλοπρό-σωπος Διανομὴ καὶ Ἀπόδοσις τῶν Δικαίων... τὸ ὁποῖον ἄλλο δὲν εἶναι εἰμὴ ἡ σύστασις τῆς Δικαστικῆς Ἐξουσίας...». Καὶ στὸ τέλος τοῦ προλόγου τονίζεται ἡ ἀναγκαία συνάρτηση μεταξὺ ὀρθῆς λειτουργίας τῶν Δικαστηρίων καὶ ἀσφαλίσεως τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας. Γι' αὐτὸ ἐκφράζεται ἡ εὐχὴ νὰ βοηθήσει «τὸ Συγγραμμά-τιον τοῦτο... καὶ εἰς τὴν διαρρύθμισιν τῶν Δικαστηρίων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μόνον καλῶς ὀργανισμένα, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ σύστημα τῶν Ὁρκωτῶν, ἔχουν νὰ ἐλπίσουν τοῦ λοιποῦ οἱ πολῖται "Ἕλληνες τὴν ἀσφάλειαν, τὴν κοινὴν ἡσυχίαν, τὴν ἐσωτερικὴν εὐταξίαν καὶ ἐνὶ λόγῳ τὴν βεβαίωσιν τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας των...».

XIII

Γιὰ τὴν λειτουργία τῶν Δικαστηρίων στὸ Μεσολόγγι κατὰ τὸ 1825 ἔχουμε ἐλάχιστα στοιχεῖα. Ἀλλωστε ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ ἔτους αὐτοῦ ἀρχίζει ἡ δευτέρα

θεωροῦνται ἀκριβῶς «νομικὲς ἐκδόσεις», διότι εἶναι ἀπλὲς ἐκτυπώσεις τῶν νομοθετικῶν κειμέ-νων, χωρὶς κάποια θεωρητικὴ πλαisiώση (μὲ πρόλογο κ.λπ.) ἀπὸ ἐπώνυμο ἐπιμελητὴ - συντάκτη. Βλ. Σπυρ. Κανίνια, Διατριβαὶ Ἀνωνύμων εἰς τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικά», περιοδ. «Μνημο-σύνη», τόμ. Γ', 1971, σελ. 257 ἐπ.

51. Ἀντίτυπο ὑπάρχει στὴν Γεννάδειο Βιβλιοθήκη, βλ. φωτοτυπία Η'.

πολιορκία, ἡ ὁποία μετὰ ἓνα ἔτος θὰ καταλήξει στὴν ἱστορική "Εξοδο (10 'Απριλίου 1826). 'Η Κυβέρνηση ὄρισε τριμελῆ Διευθυντική 'Επιτροπὴ ἀπὸ τοὺς 'Ι. Παπαδιαμαντόπουλο, Γ. Καναβὸ καὶ Δ. Θέμελη, ποὺ ἔφθασαν στὸ Μεσολόγγι, τὴν 12 'Απριλίου 1825, γιὰ νὰ «ἐπαγρυπνεῖ ἐκ τοῦ πλησίον εἰς τὰ πράγματα»⁵². Διότι ἡ πορεία τῶν πραγμάτων ἦταν στὸ ἔπακρο δυσχερὲς. Καί, βεβαίως, ἡ λειτουργία τῶν Δικαστηρίων ἦταν ἐπόμενο νὰ παραλύει⁵³. Θὰ πρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ἔπεσε στὸ κενὸ μία αὐστηρὴ ἀπὸ 21 'Απριλίου 1825 παραγγελία τοῦ 'Υπουργοῦ τοῦ Δικαίου, ποὺ ἦταν μὲν ὀρθὴ στὸ οὐσιαστικὸ τῆς περιεχόμενου, ἀλλὰ ἐκδόθηκε σύμφωνα μὲ τὴν τηρουμένη τότε τακτικὴ ἐπεμβάσεων τῆς Διοικήσεως (ὅπως ἐκθέσαμε στὸ κεφ. VIII). 'Η ὑπουργικὴ παραγγελία ἀπευθύνεται πρὸς τὴ Διευθυντικὴ 'Επιτροπὴ καὶ προστάζει νὰ «μένουν ἄκυροι» ὠρισμένες ἀποφάσεις τοῦ Πρώτου Δικαστηρίου Αἰτωλίας καὶ τοῦ Δικαστηρίου τῶν 'Εκκλητίων. Διότι — ὅπως ἀναγράφεται στὴν παραγγελία — «τὰ Δικαστήρια ταῦτα δὲν ἔμπορουν νὰ δώσουν (σὲ ἰδιῶτες διαδίκους) πράγματα ὄντα εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Τούρκων... προτοῦ ἐκδοθῇ νόμος...». Καὶ διατυπώνεται ἡ ἀξίωση: «Τὰ Κριτήρια θέλει εἶναι ἀπηνέστατα εἰς τὰ αὐτὰ καὶ παρόμοια πράγματα καὶ νὰ ἐπαγρυπνοῦν εἰς τὸ νὰ μὴ ὑστερεῖται τὸ 'Εθνος τῶν ἐκ τούτων δικαιωμάτων του...»⁵⁴.

'Αλλὰ τὰ Δικαστήρια, χωρὶς νὰ καταργηθοῦν τυπικῶς, εἶχαν ἤδη ὑποκατασταθεῖ στὰ ἔργα τοὺς ἀπὸ Δικαστικὲς 'Επιτροπές, τίς ὁποῖες ὄριζε ἡ παραπάνω Τριανδρία. Σώζεται ἀντίγραφο ἀποφάσεως μὲ χρονολογία 22 'Ιουνίου 1825, ποὺ ἐξέδωσε «'Η Πενταμελὴς 'Επιτροπὴ τόπον ἐπέχουσα Θαλασσίου Δικαστηρίου», μὲ τὴν ὁποία ἓνα βρίκιον ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαία «καταδικάζεται νόμιμος λεία»⁵⁵. 'Επίσης σώζεται ἔγγραφο μὲ χρονολογία 29 'Ιουλίου 1825, ποὺ φέρει τὸν χαρακτηριστικὸ τίτλο «'Η ἀντὶ τοῦ Πρώτου Δικαστηρίου τῆς Αἰτωλίας Προσωρινὴ Δικα-

52. Σύμφωνα μὲ τὸ θέσπισμα 485 τῆς 10 Μαρτίου 1825 τοῦ Βουλευτικοῦ, 'Αρχεῖα τῆς 'Ελληνικῆς Παλιγγενεσίας, τόμ. Ε', σελ. 167.

53. Φαίνεται ὅτι ἤδη ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ 1825 εἶχε λήξει ἡ θητεία τῶν δικαστῶν καὶ δὲν ἔγινε διορισμὸς νέων. 'Υπάρχει τὸ ἀριθ. 3587 ἀπὸ 11 'Ιανουαρίου 1825 ἔγγραφο τῆς Διευθυντικῆς 'Επιτροπῆς τοῦ Μεσολογγίου πρὸς τὸ 'Εκτελεστικὸ Σῶμα, ὅπου ἀναφέρεται - ἐκτὸς ἄλλων θεμάτων - καὶ ἡ ἀνάγκη ἐπανδρώσεως «τῶν δύο Δικαστηρίων» καὶ ὅτι ἡ 'Επιτροπὴ «ἐσύστησε προσωρινῶς μίαν δικαστικὴν ἐπταμελῆ ἐπιτροπὴν διὰ νὰ θεωρῇ τὰς παρεμπιπτούσας διαφοράς...». 'Αλληλογραφία Φρουρᾶς Μεσολογγίου 1825 - 1826, σελ. 34 - 35 (Βιβλιοθ. ΓΑΚ, ἐπιμέλεια 'Ε. μ. μ. Π ρ ω τ ο ψ ἄ λ τ η). 'Ας σημειωθεῖ ὅτι τὴν 11 Νοεμβρίου 1825 δημοσιεύθηκε στὴν «Γενικὴ 'Εφημερίδα τῆς 'Ελλάδος» νέος 'Οργανισμὸς τῶν 'Ελληνικῶν Δικαστηρίων εἰς ἀντικατάσταση τοῦ ἀριθ. ΙΓ' Κώδικος τῶν Νόμων, ἀλλ' ὅχι οὐσιωδῶς διάφορος αὐτοῦ.

54. Φάκ. 18 τοῦ 'Υπουργείου Δικαίου (ΓΑΚ).

55. Φάκ. 99 τοῦ 'Εκτελεστικοῦ (ΓΑΚ).

Ζ'

ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ
ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ.

Καὶ
ΣΧΕΔΙΟΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ
Τῶν

ΕΠΑΡΧΙΩΝ ΑΤΤΗΣ

Ἀμφότερα ἐπιδιορθωμένα καὶ ἐπικυρωμένα ὑπὸ τῆς
ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗΣ ΤῶΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΣΥΝΕΛΕΤΣΕΩΣ ΕΝ ΑΣΤΡΕΙ.

οἷς ἔπονται

ΤΟ

ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΒΡΕΤΑΝΝΙΑΣ

ΚΑΙ ΤΟ ΤΩΝ

ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΩΝ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ.

Μετὰ τῆς Διατυπώσεως τοῦ Συνεδρίου αὐτῶν,
ἐξ Ἀγγλικῶν καὶ Γαλλικῶν Συγγραμμάτων μεταφρασθέντα

ἔκ τοῦ

Α. ΠΟΛΥΖΩΙΔΟΥ.

Ἐξεδόθησαν νῦν πρῶτον Τύποις καὶ ἀναλώμασι

Δ. ΜΕΣΘΕΝΕΩΣ.

Πρὸς χρῆσιν κοινὴν καὶ ὠφέλειαν τῶν Ἑλλήνων.

ΕΝ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΩ,

1824.

Η'

Θ Ε Ω Ρ Ι Α

Γ Ε Ν Ι Κ Η

περὶ τῶν

Διαφόρων Διοικητικῶν Συστημάτων
καὶ ἐξαιρέτως

περὶ τοῦ

ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥ.

μεθ' ἣν ἔπεται

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΟΜΟΣ

περὶ τῶν

ΕΙΡΗΝΟΠΟΙΩΝ ΚΑΙ ΟΡΚΩΤΩΝ ΚΡΙΤΩΝ

ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

Κατὰ τοὺς ἀρίστους Γάλλους καὶ Ἀγγλοὺς
Συγγραφεῖς

ὑπὸ

Ἀ. ΠΟΛΤΖΩΓΔΟΥ.

Τύποις καὶ Ἀναλώμασι

Δ. ΜΕΣΘΕΝΕΩΣ.

ΕΝ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΩ,

1825

στική 'Επιτροπή» και ἀφορᾷ θέμα διοικητικὸ γραμματέως τοῦ Δικαστηρίου. Τὸ ἔγγραφο ὑπογράφει ὁ 'Αλέξιος Τζιμπουράκης μετὰ τὴν διευκρίνηση: «ἐν ἀπουσίᾳ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς 'Επιτροπῆς διὰ τὴν περίστασιν, μόνος»⁵⁶. Πράγματι ἡ «περίστασις» ἦταν δεινὴ καὶ καθ' ἡμέραν γινόταν δεινότερη. Στὸ Ναύπλιο οἱ προσπάθειες τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ πληρεξουσίου τῆς πόλεως Σπυρίδωνος Τρικούπη, γιὰ ἐνίσχυση τῆς Φρουρᾶς καὶ τῶν πολιορκουμένων κατοίκων, δὲν ἐτελεσφόρησαν. Οὔτε ἡ ἀπόφαση τῆς Κυβερνήσεως γιὰ «βίαιον ἔρανον», δηλαδὴ ἐσωτερικὸ ἀναγκαστικὸ δάνειο, οὔτε ὁ νόμος γιὰ ἐκποίηση ἐθνικῆς γῆς (ποὺ μάλιστα δημοσιεύθηκε στὴν *Γενικὴν Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος* τῆς 13 Φεβρουαρίου 1826) κατέληξαν σὲ πρακτικὸ ὑπὲρ τοῦ Μεσολογγίου ἀποτέλεσμα⁵⁷.

Ἡ πολιορκία ἀπέβαινε ἀσφυκτικώτερη καὶ οἱ κανονιοβολισμοὶ συστηματικώτεροι. Στὰ *Ἑλληνικὰ Χρονικὰ* τῆς 14 Φεβρουαρίου 1826 διαβάζομε: «Ὁ ἐχθρὸς ἐπαύξησε τὴν ποσότητα τῶν πυροβόλων του σήμερον. Τεσσαράκοντα στόματα πύρινα ἐκρεύγουν ἤδη καθ' ἡμῶν τοὺς κεραυνούς των... Οἱ βάρβαροι ἐξακολουθοῦν νὰ βομβοβολοῦν τὴν πόλιν...». Μετὰ λίγες μέρες βόμβα καταστρέφει τὸ Τυπογραφεῖο τῶν *Ἑλληνικῶν Χρονικῶν* καὶ σταματᾷ ἡ ἐκδοση τῆς ἐφημερίδας. Στὶς 25 Φεβρουαρίου 1826 οἱ ἐχθρικές δυνάμεις κυριεύουν τὸ Βασιλάδι, ποὺ ἦταν τὸ νησιώτικο προπύργιο τοῦ Μεσολογγίου στὴν Λιμνοθάλασσα. Ἡ κατάσταση δὲν μεταβλήθηκε ὅταν — μετὰ ἓνα μῆνα — οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν ἐπίθεση καὶ προκάλεσαν σοβαρὲς ἀπώλειες στοὺς Τουρκοαιγυπτίους, ποὺ ἀποπειράθηκαν νὰ καταλάβουν καὶ τὸ ἄλλο νησάκι τῆς Λιμνοθάλασσας, τὴν Κλείσοβα⁵⁸.

XIV

Δὲν εἶναι πλέον δυνατόν νὰ γίνεταί λόγος γιὰ ὅποιαδήποτε λειτουργία Δικαστηρίων. Ὁλόκληρο τὸ Μεσολόγγι εἶχε μεταβληθεῖ σὲ πολεμικὴ ἔπαλξη. Καὶ τὸ

56. Φάκ. 20 τοῦ Ὑπουργείου Δικαίου (ΓΑΚ), Βι σ β ί ζ η, ὁ.π. σελ. 152 - 153.

57. «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους» (Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν), τόμ. ΙΒ', σελ. 393 ἐπ. καὶ 408 ἐπ. Ἐπίσης Σ π υ ρ. Τ ρ ι κ ο Ὑ π η, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, κεφ. ΝΖ'.

58. Εἰκόνα τῆς τραγικότητος τῶν ἡμερῶν πρὸ τῆς Ἐξόδου δίνουν: Ἡ Ἀλληλογραφία τῆς Φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου 1825 - 1826, Τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Σπυρομήλιου καὶ ἐκεῖνα τοῦ Ἀρτ. Μίχου καί, προπάντων, τοῦ Ν. Κασομούλη τὰ Στρατιωτικὰ Ἐνθυμήματα (ἰδιαίτερος τὰ κεφ. 19, 20 καὶ 21). Ἀξιανάγνωστο καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Aug. Fabre, *Histoire du Siège de Missolonghi*, Paris 1827 (ἐλλήν. μτφρ. Σ. Α. Ζορμπά, 1857 καὶ Ἀκακίας Κορδῶση 1984). Ὁ Ἀ. Σ ὠ κ ο ς σχεδίασε νὰ συγκεντρώσει ὅλα τὰ κείμενα, ποὺ ἀφοροῦσαν τὸ Μεσολόγγι στὸν Ἀγῶνα, ἀλλὰ πρόφθασε νὰ ἐκδώσει μόνον τὸν τόμο «Μεσολόγγι, Ἰανουάριος 1826», Ἀθῆναι, 1972.

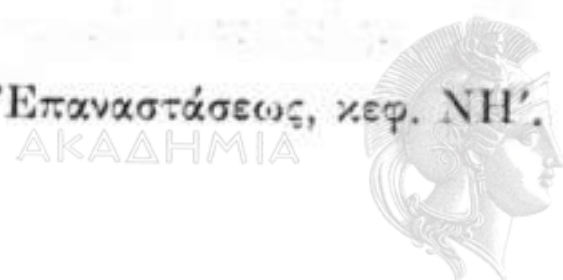
σταθερό χαρακτηριστικό τῶν πολιορκημένων κατοίκων ἦταν - ὅπως γράφει ὁ Σπυρίδων Τρικούπης — «ἡ καθόλην τὴν δωδεκάμηνον πολιορκίαν ἀκλόνητος ἐν τοῖς δεινοῖς καρτερία...» Λίγες μέρες πρὸ τῆς Ἑξόδου ὁ Μάγερ, μὲ ἐπιστολὴν πρὸς ξένον φίλο του, ἀναφέρεται στὴν θεία Δικαιοσύνη καὶ γράφει: «... Πόσοι γενναῖοι ἄνδρες μετ' ὀλίγας ἡμέρας δὲν θέλει εἶσθαι πλέον εἰμὴ σκιαί, κατηγοροῦσαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου... Ἐν ὀνόματι ὅλων τῶν ἐνταῦθα ἡρώων... σᾶς ἀναγγέλλω τὴν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὠρισμένην ἀπόφασίν μας διὰ νὰ ὑπερασπισθῶμεν καὶ τὴν ὑστέραν σπιθαμὴν τῆς γῆς τοῦ Μεσολογγίου...»⁵⁹.

Οἱ Δικασταὶ εἶχαν ἀποθέσει τὴν γραφίδα καὶ εἶχον μεταβληθεῖ σὲ σπαθοφόρους ὑπερασπιστὰς τῆς πόλεως. Καὶ ἔπεσαν ὑπὲρ Πατρίδος ὁ Σπύρος Πεταλούδης στὴν μάχη τοῦ Βασιλαδίου καὶ ὁ Ἀναστάσιος Παλαμᾶς στὴν Ἑξοδο⁶⁰.

Ἡ Δικαιοσύνη στὸ Μεσολόγγι τὸ 1821 πρωτοδιακηρύχθηκε ὡς ἀναγκαία πολιτειακὴ λειτουργία. Τὰ ἐπόμενα ἔτη πῆρε ἔκφραση στὴν δικαστηριακὴ πρακτικὴ καὶ ἔγινε τὸ ἀντικείμενο νομοθετικῆς μέριμνας καὶ θεωρητικῶν ἀναζητήσεων. Καὶ τὸ 1826 ἡ Δικαιοσύνη στὸ Μεσολόγγι δοξάσθηκε, μὲ τὴν θυσία λειτουργῶν της στὸ βωμὸ τῆς Ἑλευθερίας.

59. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Μάγερ δημοσιεύθηκε ἀργότερα στὸν «Φίλο τοῦ Νόμου» τῆς Ὑδρας (9 Ἰουλίου 1826), βλ. Ἡμερολόγιον τῆς Πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου 1825 - 1826, εἰδ. ἐκδ. Ἑκατονταετηρίδος (1926), σελ. 217.

60. Σπυρ. Τρικούπης, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως, κεφ. ΝΗ'.

Θ'

Σ Φ Ρ Α Γ Ι Δ Ε Σ

Πρῶτον Δικαστήριον
τῆς Ἐπαρχίας Αἰτωλίας

Τό Δικαστήριον τῶν Ἐκκλητίων
ἐν Μεσολογγίῳ

Ἀστυνομία τῆς Αἰτωλίας

Σφραγίς τοῦ Νοταριάτου
Μεσολογγίου
Σ(αθάκης) Π(αλαμᾶς)